

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ПЕТРА МОГИЛИ

Медичний інститут

Кафедра гігієни, соціальної медицини, громадського здоров'я та медичної інформатики

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Перший проректор
_____ Н. М. Іщенко
«___» _____ 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Соціальна медицина, громадське здоров'я, історія медицини

Галузь знань 22 «Охорона здоров'я»
Спеціальність 222 «Медицина»

Розробник

Зюзін В.О. _____

Завідувач кафедри розробника

Зюзін В.О. _____

Гарант освітньої програми

Клименко М.О. _____

Директор інституту

Грищенко Г.В. _____

Начальник НМВ

Шкірчак С. І. _____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Соціальна медицина, громадське здоров'я, історія медицини	
Галузь знань	22 «Охорона здоров'я»	
Спеціальність	222 Медицина	
Спеціалізація (якщо є)		
Освітня програма	Медицина	
Рівень вищої освіти	Магістр	
Статус дисципліни	Нормативна	
Курс навчання	I, III, IV, VI	
Навчальний рік	2021-2022	
Номер(и) семестрів	1-й, 6-й, 7-й, 12-й	
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	8 кредити / 240 годин	
Структура курсу: – Лекції – практичні заняття – годин самостійної роботи студентів	Денна форма	Заочна форма
	– 7,5 (1-й семестр) 10 (6-й семестр) 15 (7-й семестр)	
	– 7,5 (1-й семестр) 60 (6-й семестр) 30 (7-й семестр) 38 (12- семестр)	
	– 54 години	
Відсоток аудиторного навантаження	61 %	
Мова викладання	українська	
Форма проміжного контролю (якщо є)		
Форма підсумкового контролю	6-й семестр – залік 7-й семестр – екзамен 10-й семестр – залік 12-й семестр – залік	

2. Мета, завдання та заплановані результати навчання

Метою вивчення навчальної дисципліни «Соціальна медицина, громадське здоров'я» є оволодіння необхідними знаннями, навичками і набуття компетентностей щодо дослідження, аналізу та оцінки показників здоров'я населення, організації, ресурсного забезпечення до діяльності системи охорони здоров'я, розробки з позицій доказової медицини рекомендацій з попередження і усунення шкідливого впливу чинників на здоров'я та з удосконалення організації медичної допомоги населенню і системи громадського здоров'я.

Завдання навчання: набуття студентами компетентностей, знань, умінь і навичок для здійснення профільної діяльності за спеціальністю:

- засвоєння теоретичних основ біостатистики;
- опанування сучасних принципів доказової медицини;
- ознайомлення з методиками визначення та аналізу основних біостатистичних показників та критеріїв;
- засвоєння методичних та теоретичних основ формування статистичних сукупностей для їх подальшого адекватного аналізу;
- засвоєння методів визначення, аналізу та оцінки основних показників популяційного здоров'я за окремими критеріями та у взаємозв'язку з чинниками, що на нього впливають;
- засвоєння закономірностей і особливостей формування популяційного здоров'я;
- засвоєння принципів розробки заходів задля збереження і зміцнення здоров'я населення та окремих його контингентів;
- засвоєння теоретичних основ та правових засад системи охорони здоров'я, її функцій та стратегічних напрямів розвитку;
- засвоєння засад, напрямів, завдань системи громадського здоров'я;
- засвоєння основ організації медичної допомоги, принципів оцінки організації та якості надання різних видів медичної допомоги населенню в умовах реформування галузі охорони здоров'я;
- формування знань з питання експертизи втрати працездатності, її видів, порядку організації та дій медичних працівників щодо конкретних ситуацій експертизи втрати працездатності;
- засвоєння принципів розробки управлінських рішень, спрямованих на вдосконалення діяльності закладів охорони здоров'я;
- опанування основ економічного аналізу діяльності медичного закладу;
- засвоєння принципів аналізу та оцінки фінансово-економічних показників господарської діяльності медичних закладів з метою раціонального використання наявних ресурсів;
- формування знань з питань цінової політики, стратегічного та тактичного планування економічного розвитку медичного закладу;
- ознайомлення з розробкою бізнес-плану підприємницької діяльності в системі охорони здоров'я.

Передумови вивчення дисципліни (міждисциплінарні зв'язки). Соціальна медицина, громадське здоров'я як навчальна дисципліна:

а) базується на розумінні студентами основних положень знань з нормальної фізіології, гігієни, статистики, доказової медицини, екології, клінічної епідеміології, мікробіології та інтегрується з цими дисциплінами;

б) створює теоретичні основи для опанування студентами організації роботи клінічних спеціальностей (внутрішні хвороби, хірургія, акушерство та гінекологія, педіатрія анестезіологія та ін.), що передбачає як інтеграцію викладання з основними клінічними дисциплінами, так і набуття глибоких знань з доказової медицини, організації

та економіки охорони здоров'я, вміння використовувати ці знання в процесі подальшого навчання та у професійній діяльності лікаря;

в) формує методологічні основи клінічного мислення;

г) забезпечує можливість проведення соціально-медичного аналізу клінічних ситуацій з метою подальшої діагностики, лікування і профілактики хвороб.

Очікуванні результатів навчання. В результаті вивчення дисципліни студенти мають:

– здатність вирішувати типові і складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у професійній діяльності у галузі охорони здоров'я, або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.

– здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях;

– знання та розуміння предметної області та розуміння професії;

– здатність до здійснення саморегуляції та ведення здорового способу життя, здатність до адаптації та дії в новій ситуації;

– здатність до вибору стратегії спілкування, здатність працювати в команді, навички міжособистісної взаємодії;

– навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;

– здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність вчитися і бути сучасно навченим;

– здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт;

– визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків;

– здатність діяти соціально відповідально та громадської свідомості.

– здатність до оцінювання основних показників здоров'я населення;

– здатність до оцінювання впливу соціально-економічних та біологічних детермінант на здоров'я, їх тенденцій у розрізі різних груп населення, визначення ризику;

– здатність виявляти прояви нерівності щодо здоров'я, спричинені соціальними детермінантами, та розробляти відповідні заходи для їх скорочення;

– здатність застосовувати основні поняття та концепції доказової медицини і біостатистики при плануванні, проведенні та інтерпретації результатів досліджень;

– здатність до організації надання та інтеграції медичної допомоги населенню;

– здатність до забезпечення контролю за якістю наданих послуг охорони здоров'я на належному рівні;

– здатність до планування та проведення заходів профілактики хвороб серед населення, у т.ч. у співпраці з фахівцями громадського здоров'я;

– здатність до розробки та впровадження систем моніторингу і оцінки ефективності інтервенцій профілактичних та діагностичних або скринінгових програм;

– здатність до проведення аналізу діяльності системи охорони здоров'я, закладів, підрозділів чи фахівців охорони здоров'я;

– здатність до проведення експертизи працездатності;

– здатність до обробки державної, соціальної та медичної інформації;

– здатність до здійснення адвокації, комунікації, та соціальної мобілізації у сфері громадського здоров'я з використанням різних каналів та технік комунікації;

– здатність визначати пріоритети у сфері охорони здоров'я, проводити оцінку потреб, розробляти та впроваджувати, засновані на доказах стратегії та пропонувати науково обґрунтовані заходи.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

- **знати:**

– оцінку стану здоров'я населення та впливу на нього детермінант, оцінку ризику, а також розробку і впровадження профілактичних заходів, спрямованих на збереження, зміцнення здоров'я та соціального благополуччя населення;

- оцінку діяльності системи охорони здоров'я, закладів, підрозділів чи фахівців охорони здоров'я; виявлення та усунення негативних чинників впливу на їх роботу, а також розробки заходів з удосконалення організації та поліпшення діяльності фахівців та закладів охорони здоров'я;

- **вміти:**

- аналізувати та оцінювати стан здоров'я населення;
- аналізувати та оцінювати державну, соціальну та медичну інформацію використанням стандартних підходів та комп'ютерних інформаційних технологій;
- оцінювати вплив несприятливих чинників на стан здоров'я населення, (індивідуальне, сімейне, популяційне) в умовах медичного закладу за стандартними методиками, оцінювати ризик;
- визначати пріоритети громадського здоров'я, проводити оцінку потреб, пропонувати науково обгрунтовані заходи та розробляти відповідні стратегії;
- планувати заходи профілактики захворювань серед населення для запобігання поширеності захворювань.

Розроблена програма відповідає освітньо-професійній програмі (ОПП) та орієнтована на формування компетентностей:

- **загальні (ЗК) – ЗК1 ОПП:**

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

- **фахові (ФК) – ФК1, 10, 14, 17-20 ОПП:**

ФК1. Навички опитування пацієнта.

ФК10. Здатність до проведення лікувально-евакуаційних заходів.

ФК14. Здатність до проведення санітарно-гігієнічних та профілактичних заходів.

ФК17. Здатність до проведення експертизи працездатності.

ФК18. Здатність до ведення медичної документації.

ФК19. Здатність до проведення епідеміологічних та медико-статистичних досліджень здоров'я населення; обробки державної, соціальної, економічної та медичної інформації.

ФК20. Здатність до оцінювання впливу навколишнього середовища, соціально-економічних та біологічних детермінант на стан здоров'я індивідуума, сім'ї, популяції.

Відповідно до освітньо-професійної програми очікувані **програмні результати навчання (ПРН)** включають вміння **ПРН24, 26, 27, 34, 37-40, 42-44 ОПП:**

ПРН24	В умовах лікувальної установи на підставі анамнестичних даних, загального огляду та гінекологічного обстеження жінки, використовуючи знання про репродуктивні органи жінки, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обгрунтованого рішення, з використанням стандартної процедури: <ul style="list-style-type: none"> • проводити оцінку пацієнтки та медичних критеріїв прийнятності методу контрацепції; • визначати план обстеження пацієнтки перед вибором методу контрацепції; • проводити консультування з питань планування сім'ї; • проводити підбір сучасного методу контрацепції для різних категорій населення.
ПРН26	Здійснювати систему протиепідемічних та профілактичних заходів, в умовах закладу охорони здоров'я, його підрозділу на підставі даних про стан здоров'я певних контингентів населення та про наявність впливу на нього навколишнього середовища, використовуючи існуючі методи, в межах первинної медико-санітарної допомоги населенню, щодо: <ul style="list-style-type: none"> • організації раціонального харчування, водопостачання;

	<ul style="list-style-type: none"> • режиму діяльності та відпочинку; • формування сприятливого виробничого середовища; • первинної профілактики захворювань і травм; • вакцинопрофілактики; • профілактики шкідливих звичок; • профілактики небажаної вагітності; • пропаганди здорового способу життя.
ПРН27	<p>Здійснювати систему заходів первинної профілактики, на підставі даних про стан здоров'я населення, що обслуговується, та про наявність впливу на нього детермінант здоров'я, в умовах закладу охорони здоров'я та поза його межами використовуючи існуючі методи, в межах первинної медико-санітарної допомоги населенню:</p> <ul style="list-style-type: none"> • санітарно-просвітніх заходів щодо попередження виникнення інфекційних та неінфекційних захворювань, травм та пропаганди здорового способу життя; • організації раціонального харчування, безпечних соціально-побутових умов, водопостачання; <p>режиму діяльності та відпочинку.</p>
ПРН34	<p>За умов закладу охорони здоров'я, його підрозділу:</p> <p>готувати річний звіт про особисту виробничу діяльність, використовуючи офіційні облікові документи, за узагальненою формою;</p> <p>вести медичну документацію щодо пацієнта та контингенту населення (карту амбулаторного/стаціонарного хворого, історію хвороби, індивідуальну карту ведення вагітної, обмінну карту, історію пологів, санаторно-курортну карту, листок непрацездатності, документацію для МСЕК тощо), використовуючи стандартну технологію, на підставі нормативних документів.</p>
ПРН37	<p>В умовах закладу охорони здоров'я, його підрозділу за стандартними методиками:</p> <p>визначати негативні фактори навколишнього середовища на підставі даних санітарно-профілактичної установи шляхом співставлення з існуючими нормативами та стандартами;</p> <p>аналізувати стан здоров'я певного контингенту на підставі офіційних даних шляхом співставлення з середньостатистичними показниками;</p> <p>визначати наявність зв'язку між станом навколишнього середовища та станом здоров'я певного контингенту на підставі даних про них;</p> <p>розробляти профілактичні заходи на підставі даних про зв'язок між станом навколишнього середовища т станом здоров'я певного контингенту.</p>
ПРН38	<p>Здійснювати аналіз захворюваності населення, виявляючи групи ризику, території ризику, час ризику, фактори ризику, в умовах закладу охорони здоров'я, його підрозділу, використовуючи статистичні та лабораторні методи.</p>
ПРН39	<p>Проводити оцінку впливу соціально-економічних та біологічних детермінант на здоров'я індивідуума, сім'ї, популяції, на території обслуговування за стандартними методиками та на підставі даних епідеміологічних та медико-статистичних досліджень.</p>
ПРН40	<p>В умовах закладу здоров'я за стандартними методиками на підставі офіційних статистичних даних:</p> <p>досліджувати обсяги та результативність діяльності лікаря, підрозділу, закладу охорони здоров'я в динаміці та при співставленні їх з середньо статичними і кращими в сфері діяльності;</p> <p>виявляти дефекти діяльності та причин їх формування.</p>

ПРН42	В умовах закладу, підрозділу охорони здоров'я за стандартними методиками: оцінювати собівартість медичних послуг; обґрунтовувати вибір адекватного методу фінансування (оплати), вибір раціональних форм організації надання медичних послуг; застосувати методи економічного аналізу при виборі методів діагностики, профілактики, лікування, реабілітації (мінімізація витрат, ефективність витрат, вигідність витрат).
ПРН43	В умовах закладу охорони здоров'я, дотримуючись відповідних етичних та юридичних норм, шляхом прийняття обґрунтованого рішення проводити заходи: організовувати роботу медичного персоналу в команді, підрозділі, закладі; формувати раціональні медичні маршрути пацієнтів; організовувати взаємодію з колегами у своєму закладі та в інших закладах охорони здоров'я, підлеглими та керівниками; організовувати взаємодію з організаціями та установами поза сектором охорони здоров'я.
ПРН44	Застосовувати інструменти просування медичних послуг на ринку, на підставі аналізу потреб населення, в умовах функціонування закладу охорони здоров'я, його підрозділу, в конкурентному середовищі.

3. Програма навчальної дисципліни

Організація навчального процесу здійснюється за європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою (ЄКТС).

Програма навчальної дисципліни поділена на 5 блоків:

Блок 1. Історія медицини.

Блок 2. Біостатистика.

Блок 3. Громадське здоров'я.

Блок 4. Організація охорони здоров'я.

Блок 5. Економіка охорони здоров'я.

Блок 1. Історія медицини

Тема 1. Історія медицини, як наука і предмет викладання. Медицина первіснообщинного ладу (3 млн. - V тис. до н.е.).

Історія медицини як наука й предмет викладання. Її мета, завдання, методи вивчення.

Періодизація й хронологія всесвітньої історії. Зв'язок медицини із суспільно-економічним розвитком суспільства, філософським світоглядом, рівнем розвитку наук у різні періоди історії людського суспільства.

Історичні джерела, використовувані для вивчення й реконструкції первісного суспільства: палеоантропология, палеопатология, палеоботаніка, палеопсихология, археология та ін. Проблема реконструкції первісної історії.

Пізня родова громада тваринників і землеробів. Перехід до відтворюючих форм господарства. Зміна раціону харчування.

Зародження приватної власності, класів, складання державності. Патріархат і матріархат. Первісна сусідська промада. Розширення сфери лікарських засобів і прийомів емпіричного лікування. Хірургічні техніки. Хірургічні інструменти (мідь, бронза, залізо).

Раціональні способи колективного лікування: використання лікарських засобів рослинного, тваринного та мінерального походження, піклування про дітей, допомога при пологах та травмах, зупинка кровотечі, кровопускання, трепанація черепа, ампутація.

Виготовлення інструментів для лікування (з каменю, кісток, рибячої луски). Розвиток гігієнічних навичок: штучні житла, термальна обробка їжі, поховання. Зародження релігійних вірувань (анімізм, тотемізм, фетишизм, магія).

Тема 2. Медицина стародавнього світу (V тис. до н.е. – V ст. н.е.)

Медицина народів середньовічного Сходу.

Медицина в Візантійській імперії.

Медицина епохи Відродження. Зародження гуманістичного напрямку.

Медична література в епоху Відродження. Популярні посібники з медицини.

Диференціація медицини. Становлення анатомії як науки.

Тема 3. Видатний вчений Стародавньої Греції – Гіпократ. Значення праць Галена для розвитку медицини і людства

Гігієнічні рекомендації Гіпократа.

Кодекс Гіпократа.

Клятва Гіпократа.

Гіпократ – батько клінічної медицини.

Принципи лікування за Гіпократом.

Тема 4. Світова медицина епохи середньовіччя арабських халіфів

Історія Арабських халіфатів. Труди Аль-Біруні (973-1048), Мухамед Аль-Хорезмі.

Лікувальні школи Бухари, Багдаду, Дамаску, Кордови, Толедо.

Роль учених в історії медицини Разес та Іби-Сіна.

Тема 5. Медицина раннього і розвинутого середньовіччя

Медицина народів середньовічного Сходу.

Медицина в Візантійській імперії.

Медицина народів середньовічного Сходу.

Медицина у Західній Європі.

Медицина середньовічної Русі.

Медицина середньовічного Китаю.

Тема 6. Медицина на українських землях у стародавні часи (IV тис. до н.е. – VIII ст. н.е.)

Народ як носій медичних знань.

Народна медицина.

Тема 7. Медицина України-Руси за доби середньовіччя (IX – XVII т.)

Надання медичної допомоги у Січі. Та у козацьких походах.

Успенське ставропігійне братство у Львові та його роль у розвитку медицини України.

Заснування у Львові у 1377 р. шпиталю для хворих і бідних.

Відкриття у 1070 році при Київській Печерській Лаврі будинку (шпиталь), де лікували хворих і утримували інвалідів.

Тема 8. Світова медицина Нового часу

Великі природничо-наукові відкриття XVIII-XIX ст. і їхнє значення для розвитку подальших поглядів на природу.

Емпіричний період. Епідемії холери, тифу, чуми. Значення введення мікроскопічних досліджень (Антоні ван Левенгук) і створення клітинної теорії (Матіас Шлейден і Теодор Шванн) для розвитку медичної мікробіології.

Експериментальний період. Диференціація мікробіології. Л. Пастер - засновник наукової мікробіології та імунології. Перші антирабійні станції. Пастерівський інститут в Парижі. Розвиток бактеріології. Р. Кох, його досліди з етіології сибірської виразки, ранових інфекцій, відкриття збудників туберкульозу та холери.

Фізіологія та експериментальна медицина. Експериментальний період. Р. Декарт, А.Галлер, Л. Гальвані, Ф. Мажанді, К. Бернар.

Запровадження клінічного викладання. Г. Бурхааве - лікар, ботанік, хімік. Його вчення про розпізнавання та лікування захворювань. Перші методи та прилади фізичного обстеження хворого. Історія створення термометру (Д. Фаренгейт, Р. Реомюр, А. Цельсій).

Запровадження термометрії в клінічній практиці. Відкриття перкусії (Л. Ауенбруггер, Ж. Корвізар). Відкриття безпосередньої аускультатії: Р.Т. Ласнек. Відкриття стетоскопу. Впровадження методів перкусії та аускультатії в медичну практику. Інструментальні, фізичні та хімічні методи лабораторної та функціональної діагностики: ендоскопія, рентгенівський метод, апарат Ріва-Роччі для вимірювання артеріального тиску, електрокардіограф В. Ейнтховена.

Тема 9. Світова і українська медицина у XIX – XX ст.

Вчення про цілісність і єдність організму: М.Я. Мудров, І.Є. Дядьковський, С.П. Боткін., Г.А. Захар'їн, П.А. Загорський - засновник першої вітчизняної анатомічної школи. Анатомічний театр в Університеті св. Володимира. Вивчення фізіології окремих систем і функцій організму.

Перші клініко-фізіологічні лабораторії. І.П. Павлов - засновник вчення про умовні рефлекси та вищу нервову діяльність. Створення кафедр патологічної анатомії в українських університетах. Становлення патологічної фізіології як науки та предмету викладання. Українська школа патофізіології. Д. Самойлович - засновник вітчизняної епідеміології, чумолог.

Розвиток хірургії в українських університетах. Створення топографічної (хірургічної) анатомії М.І. Піроговим, Становлення військово-польової хірургії. Світові пріоритети українських хірургії.

Тема 10. Медицина і охорона здоров'я в Україні і Новітнього періоду

Міжнародне співробітництво в області медицини й охорони здоров'я (Всесвітня організація охорони здоров'я, Міжнародна організація Червоного Хреста та Червоного Півмісяця та ін.).

Нобелівські лауреати XX століття в області медицини й фізіології.

Особливості розвитку медицини в Україні в різні періоди Новітньої історії: у період становлення охорони здоров'я (1918-1940 р.); у період Великої Вітчизняної війни (1941 - 1945 р.); у післявоєнний період (1945-1965 р.); у період розвинутого соціалізму (1966 - 1990 р.); у період незалежності України (з 1991 р. і по теперішній час).

Тема 11. Історія медицини регіону і навчального закладу

Медичні експонати у постійній експозиції Миколаївського обласного краєзнавчого музею.

Відомі лікарі Миколаївщини.

Створення земської медицини Миколаївщини.

Земська санітарна та протиепідемічна діяльність.

Громадська міська медицина.

Проблема підготовки лікарів для Миколаївщини.

Періоди становлення медичного інституту.

Тема 12. Міжнародне співробітництво в галузі охорони здоров'я

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) - історія створення.

Історія становлення Міжнародного Товариства Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

Міжнародний комітет Червоного Хреста.

Ліга товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця.

Міжнародне бюро громадської гігієни.

Тема 13. Традиційна медицина народів світу. Медицина народів Американського континенту до і після конквісти

Зародження медицини на американському континенті.

Тотемізм.

Фетишизм.

Анімізм.
 Магія народів Америки.
 Трепанация як метод лікування.
 Підготовка знахарів.
 Народна медицина Америки.

Тема 14. Нобелівські лауреати в галузі медицини початку XXI століття

Відкриття в галузі фізіології, генетики та медицини, відзначені Нобелівською премією.

Грингард П. (2000 р. США) за відкриття ролі протеїнів у сигнальних механізмах нервової системи.

Баннер (2002 р. Велика Британія) за відкриття механізмів генетичної регуляції росту і розвитку органів і механізмів клінічної смерті.

Менсфілд П. (2003 р. Велика Британія) за розробку методів ядерно-магнітного резонансу для сканування внутрішніх органів.

Блок 2. Біостатистика

Тема 1. Соціальна медицина та громадське здоров'я як наука. Біостатистика як методологічна основа аналізу та оцінки здоров'я населення та системи охорони здоров'я. Соціальна медицина та громадське здоров'я – наука, яка вивчає закономірності здоров'я населення та систему його охорони. Методологія аналізу та оцінки популяційного здоров'я. Визначення понять «біостатистика», «доказова медицина», «клінічна епідеміологія». Основні етапи розвитку біостатистики. Видатні вчені та їх внесок у розвиток біостатистики. Основні принципи доказової медицини. Тріада доказової медицини. Теорія і практика доказової медицини. Доказова медицина та якість проведення клінічних досліджень. Поняття про кінцеві результати. Доказова медицина та якість надання медичної допомоги. Стандартизація медичної допомоги: клінічні протоколи, стандарти та рекомендації.

Тема 2. Методичні основи організації статистичних досліджень. Типи даних. Методи збирання статистичного матеріалу. Методологічні основи, форми та способи статистичного спостереження та збору даних. Точність спостережень. Типи даних: якісні та кількісні дані. Використання різних шкал вимірювання: абсолютна, порядкова, інтервальна, відношень. Методи збирання статистичного матеріалу: безпосередня реєстрація, вкопювання, опитування. Види опитувальників, їх характеристика. Маркетингові та соціологічні опитування, види запитань при анкетуванні, проблеми організації опитувань в охороні здоров'я.

Тема 3. Організація та планування статистичних досліджень. Теорія та поняття статистичного спостереження, етапи його проведення. Планування статистичного дослідження. Мета та завдання дослідження. Джерела статистичної інформації. Об'єкт дослідження, одиниця спостереження. Види досліджень за обсягом: вибіркові та суцільні. Поняття про генеральну та вибіркочну сукупність. Вимоги до формування вибіркової сукупності. Види вибірки. Види досліджень за часом: одномоментні, динамічні (проспективні та ретроспективні).

Тема 4. Складання програм статистичних досліджень. Програма статистичного спостереження. Макет реєстраційного знаку. Групування статистичних даних, методи, значення. Види групувань, принципи побудови статистичних групувань та класифікацій. Співставність статистичних групувань. Поняття про багатомірні класифікації. Кодування та шифрування даних. Програма розробки та зведення статистичного матеріалу. Статистичні таблиці, їх характеристика, види, правила побудови макету таблиці. Методичні основи читання та аналізу таблиць.

Тема 5. Відносні величини. Поняття про статистичні показники, їх види, форма представлення. Абсолютні дані, відносні величини, їх практичне значення. Види відносних величин (інтенсивні, екстенсивні, відносної інтенсивності, співвідношення,

наочності), методика їх розрахунку та методичні основи застосування для аналізу даних. Поняття та види структури медико-біологічних даних, структурні зміни, особливості їх аналізу.

Тема 6. Графічні методи аналізу. Графічні методи аналізу даних. Види діаграм (лінійні, стовпчикові, внутрішньостовпчикові, секторні, радіальні, картограми та картодіаграми), правила їх побудови, коректність використання. Сучасні методи графічного зображення, інфографіка, анімація діаграм, інтерактивні діаграми.

Тема 7. Середні величини та показники варіації. Середні величини в клінічних та епідеміологічних дослідженнях, їх практичне значення. Елементи та характеристики варіаційних рядів. Середні величини: їх види, методи розрахунку, особливості використання. Поняття варіації, її значення. Мінливість параметрів сукупності, методи оцінки. Абсолютні показники варіації (амплітуда, середнє квадратичне) та відносні показники варіації (коефіцієнти варіації та детермінації), їх оцінка. Міри варіації, поняття про закони розподілу, їх види, характеристики. Оцінка нормальності розподілу, «вистрибуючі» варіанти. Правило «трьох сигм», його практичне використання.

Тема 8. Метод стандартизації. Проблеми співставлення статистичних показників в неоднорідних сукупностях. Види методів стандартизації: прямий, опосередкований, зворотній. Характеристика етапів методу стандартизації. Формулювання нульової гіпотези. Вибір та розрахунок стандарту. Розрахунок очікуваних чисел. Розрахунок стандартизованих показників. Перевірка нульової гіпотези, оцінка результатів. Практичне значення методу стандартизації.

Тема 9. Оцінка вірогідності результатів дослідження. Характеристика та аналіз статистичних помилок. Оцінка вірогідності отриманих результатів. Поняття про внутрішню та зовнішню валідність. Рівень значущості статистичних критеріїв. Нульова та альтернативна гіпотези. Перевірка гіпотез. Помилка I-го та II-го роду. Типові помилки на етапах проведення досліджень. Випадкова та систематична помилка. Середня похибка середньої та відносної величини, довірчий інтервал. Оцінка вірогідності різниці: t-критерій Ст'юдента, методика розрахунку, його оцінка, типові помилки використання. Парні та множинні порівняння. Критерій Н'юмена-Кейлса, критерій Т'юкі. Точний критерій Фішера. Особливості використання непараметричних критеріїв: Манна-Уїтні, Крускала-Уолліса.

Тема 10. Параметричні методи оцінки вірогідності. Вибіркове спостереження як джерело статистичної інформації. Середня похибка середньої та відносної величини, довірчий інтервал. Оцінка вірогідності різниці: t-критерій Ст'юдента, методика розрахунку, його оцінка. Особливості використання на малих вибірках. Таблиця Ст'юдента.

Тема 11. Непараметричні методи оцінки вірогідності. Обґрунтування випадків використання непараметричних методів оцінки, їх значення. Види порівнюваних сукупностей, їх характеристика. Аналіз та оцінка результатів у пов'язаних сукупностях, критерій знаків, критерій Вілкоксона. Перевірка статистичної гіпотези для незалежних вибірок. Аналіз якісних ознак. Таблиці спряженості. Критерій Хі-квадрат, його оцінка та практичне застосування.

Тема 12. Кореляційно-регресійний аналіз. Вивчення зв'язку між кількісними змінними. Поняття про функціональний та кореляційний зв'язок. Сила та напрям зв'язку. Види коефіцієнтів кореляції. Коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона, його оцінка, характеристика. Непараметричні методи оцінки зв'язку – ранговий коефіцієнт кореляції Спірмена. Парні та множинні коефіцієнти кореляції. Регресійний аналіз, коефіцієнт регресії, рівняння регресії. Використання регресійного аналізу для прогнозування.

Тема 13. Ряди динаміки та їх аналіз. Основні правила побудови та аналізу динамічних рядів при вивченні динаміки медико-біологічних явищ. Рівні ряду. Види рядів динаміки: прості та складні, інтервальні та моментні. Основні показники аналізу динамічних рядів: абсолютний приріст, темп росту/зниження, темп приросту. Основні

прийоми обробки динамічного ряду з метою визначення тренду. Методи вирівнювання динамічних рядів: найменших квадратів; змінної середньої, усереднення по лівій і правій стороні; збільшення інтервалів. Прогнозування на основі екстраполяції рядів динаміки.

Тема 14. Епідеміологічні дослідження в охороні здоров'я, їх класифікація. Емпіричні та експериментальні дослідження. Сучасне поняття про епідеміологію. Класифікація епідеміологічних досліджень. Порівняльна характеристика різних видів дослідження, оцінка ступеню доказовості їх результатів. Ретроспективні та проспективні дослідження. Емпіричні дослідження (описові та аналітичні). Описова епідеміологія: опис окремого випадку та серії випадків. Аналітичні епідеміологічні дослідження. Когортні дослідження та дослідження випадок-контроль.

Тема 15. Дизайн епідеміологічних досліджень: випадок-контроль, когортні, рандомізовані клінічні дослідження. Дизайн епідеміологічних і клінічних досліджень. Етика проведення досліджень. Види дизайну. Види контролю. Сліпота дослідження. Необхідний розмір вибірки. Вибір об'єкту та одиниць дослідження. Критерії включення та виключення. Поняття рандомізації та стратифікації.

Тема 16. Скринінгові тести: характеристика та основні вимоги. Поняття про фактори ризику. Скринінг. Оцінка результатів скринінгу. Вимоги до скринінгових тестів. Чутливість та специфічність скринінгового тесту. Зв'язок чутливості і специфічності. Поняття про ROC-аналіз. Прогностичні чинники та чинники ризику, їх значення та можливості використання. Визначення показників ризику в дослідженні «випадок-контроль». Абсолютний, відносний та додатковий популяційний ризик: методика розрахунку та оцінка. Поняття про шанси в епідеміології. Визначення показника відношення шансів в когортному дослідженні: методика розрахунку та оцінка.

Тема 17. Фактори ризику. Методика розрахунку показників ризиків та їх оцінка. Фактори ризику. Показники ризику: абсолютний, відносний та додатковий популяційний ризик. Шанси. Показник відношення шансів. Методика розрахунку та оцінка.

Тема 18. Скринінг. Методика оцінки чутливості та специфічності скринінгових тестів. Скринінг. Вимоги до скринінгових тестів. Чутливість та специфічність скринінгового тесту: методика розрахунку та оцінка.

Тема 19. Огляд сучасних методів статистичного аналізу (дисперсійний, багатofакторний, кластерний). Поняття про одно факторний дисперсійний аналіз (ANOVA) та багатofакторний аналіз (MANOVA). Аналіз виживання пацієнтів (методика Каплана-Мейера). Поняття про кластерний аналіз.

Тема 20. Інформаційне забезпечення епідеміологічних та клінічних досліджень. Систематичні огляди та мета-аналіз. Медична інформація: її складові, проблеми пошуку інформації. Бази даних літератури, медичні бібліотеки. Узагальнення результатів клінічних досліджень. Аналітичні огляди. Поняття про мета-дані. Систематичні огляди та мета-аналіз. Кокранівське співробітництво: історія створення та діяльність.

Тема 21. Медична статистика, роль в аналізі здоров'я населення та діяльності системи охорони здоров'я. Електронний документообіг. Медична статистика: теоретичні основи, предмет і зміст, завдання, розділи. Принципи побудови та діяльності медико-статистичної служби України. Центр медичної статистики. Інформаційні потоки в системі медичної статистики. Обліково-звітна документація. Діяльність інформаційно-аналітичних відділів закладів охорони здоров'я. Поняття про електронний документообіг в охороні здоров'я.

Тема 22. Бази даних про здоров'я населення. Організація та проведення статистичних досліджень в громадському здоров'ї. Бази даних про здоров'я населення (європейська та вітчизняна бази даних «Здоров'я для всіх»): дизайн, наповнення, можливості. Науково-дослідна діяльність в громадському здоров'ї в Україні та за кордоном.

Тема 23. Використання знань з біостатистики в повсякденній практиці лікаря. Програмне забезпечення статистичних досліджень та порядок представлення наукових

робіт. Місце та роль біостатистики у медичній освіті та роботі практикуючого лікаря. Огляд основних пакетів статистичної обробки даних (Excel, Access, Statistics, Stata, SPSS, SAS): переваги, недоліки, можливість доступу, проблеми опанування. Види наукових робіт (тези, стаття, методичні рекомендації, монографія, підручник, дисертаційна робота). Порядок представлення наукових робіт: оформлення, публікація, виступ, презентація.

Тема 24. Основи підготовки наукової публікації. Структура наукової роботи (мета, обсяг та методи, результати власних досліджень, висновки). Особливості оформлення наукових робіт (представлення даних в таблицях, графічних зображеннях). Правила оформлення посилань на джерела інформації, списку літератури.

Тема 25. Підсумковий контроль.

Блок 3. Громадське здоров'я

Тема 26. Громадське здоров'я, функції та послуги. Громадське здоров'я як наука та предмет викладання. Основні терміни та визначення, історія створення системи громадського здоров'я. Основні оперативні функції громадського здоров'я. Основні послуги громадського здоров'я. Сучасний розвиток системи громадського здоров'я в Україні і світі. Інфраструктура громадського здоров'я.

Тема 27. Епідагляд та оцінка стану здоров'я і благополуччя населення. Система епідагляду за хворобами. Моніторинг захворюваності і поширеності хвороб. Реєстри інфекційних і неінфекційних захворювань. Моніторинг захворювань та показників здоров'я матерів і дітей, психічного здоров'я, соціального здоров'я. Реєстри екологічно обумовлених захворювань, професійно обумовлених захворювань. Епідагляд за травмами. Діагностування здоров'я місцевих громад, виявлення прогалин, нерівностей в здоров'ї, потреб для планування дій.

Тема 28. Здоров'я населення: основні детермінанти. Цільові підходи до визначення поняття «здоров'я»: загальнофілософський, індивідуальний теоретичний, індивідуальний практичний, популяційний. Здоров'я населення як умовне статистичне поняття. Методи вивчення здоров'я. Показники здоров'я населення: демографічні (народжуваність, смертність, середня очікувана тривалість життя); фізичного розвитку; захворюваності; інвалідності. Провідні групи чинників, що впливають на здоров'я населення: рівень і спосіб життя людей, стан навколишнього середовища, біологічні чинники, доступність і якість медичної допомоги. Особливості здоров'я різних статевовікових, професійних груп населення. Стратегії громадського здоров'я щодо збереження здоров'я.

Тема 29. Медико-соціальні проблеми демографічних процесів. Демографія як наука. Джерела інформації. Динаміка чисельності та складу населення в різних регіонах світу, країнах і в Україні. Статевий та віковий склад населення. Природний рух населення. Народжуваність, показники та чинники, що впливають на народжуваність. Сучасні тенденції та регіональні особливості народжуваності в Україні та світі. Загальна смертність, її провідні причини в різних регіонах, окремих країнах і в Україні, статевовікові та територіальні особливості. Смертність немовлят (малюкова смертність). Значення показника для оцінки стану здоров'я населення, рівня соціально-економічного благополуччя та розвитку суспільства. Провідні причини смертності немовлят. Середня очікувана тривалість життя, визначення поняття. Методика визначення показника, його динаміка в різних регіонах світу, окремих країнах і в Україні.

Тема 30. Методика вивчення та оцінка основних демографічних показників природного руху населення. Аналіз демографічної ситуації. Документи, які використовуються для вивчення природного руху населення. Порядок реєстрації народжень в Україні. Сутність понять «живонародження», «мертвонародження», «смерть плода». Методика визначення та оцінка загального та спеціального показників народжуваності. Загальна смертність. Порядок реєстрації випадків смерті в Україні. Методика вивчення смертності, визначення загального та спеціальних показників, їх значення та оцінка. Структура причин смертності. Природний приріст населення. Зміни чисельності населення.

Механічний та природний рух населення. Депопуляція. Аналіз регіональних особливостей та динаміки демографічних показників. Оцінка демографічної ситуації.

Тема 31. Аналіз складу населення за віком, статтю, місцем проживання. Значення вивчення вікового складу населення. Тип вікової структури населення (прогресивний, регресивний, стаціонарний) та його зміни. «Вікова піраміда». Статева диспропорція: причини та наслідки. Урбанізація населення як соціально-економічна проблема.

Тема 32. Старіння населення. Аналіз показників СОТЖ та демографічного навантаження. Проблеми, пов'язані з постарінням населення. Середня очікувана тривалість життя населення, в т.ч. чоловіків і жінок в Україні і світі, її динаміка. Показник демографічного навантаження. Трудовий потенціал країни.

Тема 33. Життя як цінність. Ставлення до смерті та помирання як моральна проблема. Формування ставлення до життя як до людської цінності. Психологічна та духовна підтримка у прагненні до життя, визначення смерті як природного процесу в старості чи при хворобі. Забезпечення достойного завершення земного життя. Морально-етичні аспекти відношення до природної смерті та евтаназії.

Тема 34. Методика вивчення та оцінка показників малюкової смертності. Порядок реєстрації смертності немовлят (малюкової). Методика визначення показників загальної, неонатальної, ранньої неонатальної, пізньої неонатальної, постнеонатальної смертності немовлят. Оцінка співвідношення показників смертності немовлят та неонатальної смертності. Перинатальна смертність. Провідні причини малюкової смертності в різні вікові періоди першого року життя. Основні групи чинників, що впливають на формування рівнів малюкової смертності (біологічні, екологічні, медико-організаційні, спосіб життя).

Тема 35. Методика вивчення та оцінка чинників, що впливають на здоров'я населення. Класифікація чинників ризику, які впливають на здоров'я. Методичні підходи до вивчення чинників, які визначають рівні здоров'я населення та його окремих контингентів. Особливості вивчення впливу чинників: соціально-економічних, соціально-біологічних, екологічних і природно-кліматичних, медико-організаційних. Застосування методів біостатистики (похідні та середні величини, метод стандартизації, кореляційно-регресійний аналіз, параметрична та непараметрична оцінка вірогідності результатів досліджень, бальна, рейтингова оцінка).

Тема 36. Захворюваність населення як медико-соціальна проблема. Поняття про захворюваність, мета її вивчення, особливості в Україні та світі. Медико-соціальне значення захворюваності як провідної причини тимчасової та стійкої втрати працездатності, смертності. Вплив захворюваності на потреби населення в забезпеченні медичною допомогою, на здоров'я майбутніх поколінь. Економічні витрати, пов'язані з захворюваністю, в т.ч. з захворюваністю на соціально значущі та небезпечні хвороби. Методи вивчення захворюваності, можливості застосування окремих методів, їх переваги та недоліки. Чинники, що впливають на повноту даних про захворюваність в залежності від методів її вивчення. Міжнародна статистична класифікація хвороб, травм і причин смерті, принципи її побудови та значення. Види захворюваності, які вивчаються в Україні. Відмінності в показниках захворюваності міського та сільського населення, різних вікових і статевих груп. Інвалідність, як показник здоров'я населення, її медико-соціальне значення.

Тема 37. Методика вивчення та оцінка показників загальної захворюваності.

Вивчення захворюваності за даними звертань по медичну допомогу. Методика визначення показників первинної захворюваності та поширеності захворювань, їх оцінка. Динаміка показників загальної та первинної захворюваності, регіональні особливості.

Тема 38. Методика вивчення та оцінка показників захворюваності на найважливіші соціально значущі захворювання. Хвороби системи кровообігу, онкологічні, нервово-психічні захворювання, цукровий діабет, туберкульоз, ВІЛ-інфекція/СНІД, травматизм, алкоголізм, наркоманії та токсикоманії як медико-соціальні проблеми. Провідні чинники, що впливають на поширеність захворювань. Динаміка основних показників. Травматизм,

як медико-соціальна проблема, види травматизму, облік випадків, динаміка показників, вікові та статеві особливості в регіонах світу і в Україні.

Тема 39. Методика вивчення та оцінка показників захворюваності з тимчасовою втратою працездатності. Листок непрацездатності як джерело інформації для вивчення захворюваності з тимчасовою втратою працездатності. Показники: число випадків та днів втрати працездатності на 100 працюючих, середня тривалість випадку. Поглиблене вивчення захворюваності робітників в залежності від стажу, професії, умов праці.

Тема 40. Методологічні основи дослідження тягаря хвороб. Значення результатів для системи громадського здоров'я. Визначення переліку хвороб, організація постійного моніторингу. Набір показників (DALE, HALE), що характеризують глобальний тягар хвороб: методика розрахунку та оцінка. Значення результатів дослідження тягаря хвороб для системи громадського здоров'я. Поліпшення здоров'я найменш соціально захищених верств населення. Заходи щодо зменшення захворюваності та смертності від найбільш поширених захворювань в Україні та Європі.

Тема 41. Медико-соціальні аспекти інвалідності. Методика розрахунку та аналіз показників інвалідності. Інвалідність як показник здоров'я населення. Порушення функцій організму, що призводять до інвалідності. Групи інвалідності. Причини інвалідності, класи хвороб, що зумовлюють основні причини інвалідизації населення. Показники інвалідності: загальна інвалідність (контингенти інвалідів), первинна інвалідність (інвалідизація). Структура причин загальної та первинної інвалідності. Травматизм, як причина інвалідності дитячого та дорослого населення. Інвалідність серед дитячого та дорослого населення. Регіональні особливості та динаміка показників інвалідності.

Тема 42. Комплексна оцінка здоров'я населення. Показники здоров'я населення. Основні джерела інформації при вивченні здоров'я населення. Критерії та групи здоров'я. Комплексна оцінка індивідуального здоров'я. Оцінка якості життя. Комплексна оцінка здоров'я населення. Інтегральні показники комплексної оцінки здоров'я населення: коефіцієнт життєстійкості населення; індекс людського розвитку. Показники системи оцінки здоров'я населення BOOЗ (Summary Measures of Population Health): показник очікуваної тривалості життя, відкоригований на інвалідність – DALE (disability-adjusted life expectancy); показник очікуваної тривалості життя, відкоригований на здоров'я – HALE (health-adjusted life expectancy).

Тема 43. Аналіз показників фізичного розвитку. Характеристика фізичного розвитку як показника здоров'я населення. Визначення поняття «фізичний розвиток», його генетична та соціальна обумовленість. Біологічний розвиток та морфофункціональний розвиток. Методи оцінки фізичного розвитку. Регіональні особливості та динаміка показників фізичного розвитку.

Тема 44. Забезпечення стратегічного керівництва в інтересах здоров'я і благополуччя. Стратегічне керівництво: визначення, ключові положення. Типи стратегічного керівництва в інтересах здоров'я. Вектори розвитку. Загальнодержавний підхід. Принцип участі всього суспільства. Набір інструментів здійснення політики. Політична участь і лідерство. Стратегічне планування послуг громадського здоров'я, планування політики і моніторинг її здійснення.

Тема 45. Методологія аналізу причин соціальної нерівності щодо здоров'я та його охорони. Перешкоди на шляху забезпечення необхідних умов для підтримки індивідуального здоров'я. Соціальна нерівність як причина незадовільного доступу до медичної допомоги та соціальної підтримки. Аналіз причин соціальної нерівності щодо здоров'я та його охорони. Шляхи поліпшення стану здоров'я усіх прошарків населення.

Тема 46. Екологічне громадське здоров'я. Забезпечення захисту здоров'я населення, у т.ч. безпеки довкілля, праці, харчових продуктів тощо. Екологічне громадське здоров'я. Складові життєвого середовища людей: природне середовище (довкілля), соціальне середовище (соціум) та техногенне середовище (побутове та виробниче). Основні джерела загроз для здоров'я індивідуума чи спільноти. Захист життєвого середовища людей.

Створення «зони комфорту» для повноцінного життя. Значення міжсекторальної співпраці та міжнародного співробітництва для захисту життєвого середовища людей.

Тема 47. Надзвичайні ситуації у сфері громадського здоров'я. Біотероризм.

Глобальні загрози міжнародному здоров'ю в XXI столітті. Надзвичайні ситуації у сфері громадського здоров'я: наслідки зміни клімату, епідемії, масові ураження хімічними речовинами, радіаційні катастрофи. Міжнародна безпека у сфері громадського здоров'я. Роль ВООЗ в організації сповіщення та швидкого реагування в надзвичайних ситуаціях. Концепція міжнародного здоров'я, актуальні проблеми міжнародного здоров'я на прикладі Європейського регіону. Біотероризм – глобальна загроза міжнародному здоров'ю. Біологічна зброя. Стратегія системи громадського здоров'я щодо скорочення ризиків використання біологічної зброї та негативних наслідків.

Тема 48. Стреси і конфлікти. Механізми захисту людей від дій стресу. Стреси і конфлікти як причина неінфекційних захворювань. Психогігієна як основа профілактики.

Тема 49. Морально-етичні та правові аспекти втручання в охороні здоров'я. Розвиток репродуктивної медицини. Штучне запліднення, сурогатне материнство, донатія гамет: морально-етичні аспекти. Роль репродуктивної медицини у вирішенні проблеми низької народжуваності. Морально-етичні та правові аспекти трансплантації.

Тема 50. Профілактика та міжсекторальне співробітництво в системі громадського здоров'я. Профілактика в системі громадського здоров'я: популяційна, групова, індивідуальна. Первинна, вторинна та третинна профілактика. Промоція здоров'я, як профілактичний напрямок діяльності системи охорони здоров'я. Міжнародні програми щодо забезпечення профілактичної діяльності системи охорони здоров'я. Цільові профілактичні програми боротьби з найбільш соціально значущими захворюваннями: ішемічна хвороба серця, гіпертонічна хвороба, цукровий діабет, туберкульоз, злоякісні новоутворення. Роль міжсекторального співробітництва в підвищенні ефективності та дієвості профілактичних заходів.

Тема 51. Скринінгові програми раннього виявлення хвороб та чинників ризику.

Скринінг як профілактична технологія. Скринінгові програми раннього виявлення хвороб та чинників ризику, їх використання.

Тема 52. Інформаційно-роз'яснювальна діяльність (адвокація) як складова частина медичної профілактики. Інформування суспільства, осіб, які приймають рішення, політиків про існуючі і потенційні загрози для здоров'я, проблеми зі здоров'ям, пореби в профілактичних заходах. Мистецтво і техніка інформування, впливу та мотивування людей, закладів, аудиторій стосовно важливих питань детермінант здоров'я. Завдання та зміст роботи центрів громадського здоров'я, їх структурних підрозділів, взаємодія з іншими закладами охорони здоров'я. Розробка профілактичних стратегій щодо захисту і зміцнення здоров'я, зменшення негативного впливу детермінант на стан здоров'я населення. Профілактичні програми і стратегії профілактики захворювань.

Тема 53. Промоція здоров'я. Види, форми та методи. Методи та засоби медико-гігієнічного навчання та виховання населення, їх особливості в різних закладах охорони здоров'я. Визначення понять «промоція здоров'я», «здоровий спосіб життя», «профілактика». Види профілактики. Значення формування здорового способу життя для збереження та зміцнення здоров'я населення. Провідні чинники способу життя, які впливають на стан здоров'я населення. Напрями формування здорового способу життя. Розробка анкет для вивчення чинників, що впливають на стан здоров'я населення. Складання плану лекцій.

Тема 54. Комунікація та соціальна мобілізація в інтересах здоров'я. Прес-релізи та зв'язок із засобами масової інформації. Значення комунікації в питаннях збереження і зміцнення здоров'я. Форми комунікацій. Комунікаційні канали. Значення зв'язків із громадськістю та засобами масової інформації. Проблеми та можливі помилки. Прес-реліз в громадському здоров'ї – важлива форма донесення медичної інформації до широкого загалу: правила складання та використання.

Тема 55. Інформатизація громадського здоров'я. Медичні інформаційні системи в світі та в Україні. Інформаційні технології в світовій системі охорони здоров'я. Медичні інформаційні системи: збереження інформації, швидкий доступ до інформації, взаємообмін інформацією, проведення статистичного аналізу зведених даних, скорочення часу роботи персоналу та зменшення кількості помилок. Термінологічні стандарти та рубрифікатори. Комплексна автоматизація медичних закладів. Електронний документообіг. Електронна карта пацієнта.

Тема 56. Візуалізація й ефективне представлення даних про здоров'я. Поширення і використання результатів. Ефективне представлення даних про здоров'я. Традиційні форми, представлення даних у вигляді діаграм та таблиць. Візуалізація даних за допомогою сучасних технологій: інфографіка, анімація, інтеракція. Форми представлення: плакати, листівки, буклети, презентації, фільми.

Тема 57. Підсумковий контроль.

Блок 4. Організація охорони здоров'я

Тема 1. Система охорони здоров'я.

Визначення поняття: «система охорони здоров'я». Цілі, цінності, функції, принципи, умови успішного функціонування систем охорони здоров'я. Типи систем охорони здоров'я, їх характеристики, переваги та недоліки. Історичні етапи розвитку систем охорони здоров'я. Фінансування та кадрове забезпечення систем охорони здоров'я.

Тема 2. Реформування охорони здоров'я в Україні.

Реформування охорони здоров'я: визначення терміну, рушійні сили. Напрями та умови успішного реформування медичної сфери. Модель системи охорони здоров'я України: основні характеристики та проблеми. Стратегічні документи, що визначають шляхи реформування вітчизняної системи охорони здоров'я, етапи, заходи. Реформування надання послуг, фінансування, управління, підготовки кадрів в національній системі охорони здоров'я.

Тема 3. Організація надання первинної медичної допомоги населенню.

Сутність поняття «первинна медична допомога» (ПМД). Принципи організації ПМД на засадах сімейної медицини. Роль сімейного лікаря/лікаря загальної практики в забезпеченні медичних потреб міського та сільського населення. Моделі роботи сімейного лікаря, їх сутність, проблеми вибору конкретних моделей. Організаційні моделі переходу від дільнично-територіальної системи медичного забезпечення населення до сімейної медицини, можливості та доцільність різних моделей. Реформування первинної медичної допомоги в Україні.

Тема 4. Організація позалікарняної (спеціалізованої та вузькоспеціалізованої) медичної допомоги населенню.

Класифікація видів медичної допомоги за змістом та ступенем складності. Зміст вторинної (спеціалізованої) та третинної (вузькоспеціалізованої) медичної допомоги. Заклади, де надається амбулаторно-поліклінічна вторинна та третинна медична допомога. Лікар-спеціаліст, функції, кваліфікація. Лікарські категорії. Етапність надання позалікарняної медичної допомоги. Особливості організації надання амбулаторної спеціалізованої та вузькоспеціалізованої медичної допомоги сільському населенню. Реформування позалікарняної медичної допомоги.

Тема 5. Організація стаціонарної медичної допомоги населенню.

Зміст вторинної (спеціалізованої) та третинної (вузькоспеціалізованої, високотехнологічної, висококваліфікованої) стаціонарної медичної допомоги. Заклади, що надають стаціонарну допомогу. Реформування надання лікарняної медичної допомоги. Госпітальний округ: принцип створення та характеристика закладів. Структура та функції лікарень. Особливості надання стаціонарної допомоги сільському населенню. «Клініка дружня до молоді» та «Лікарня доброзичлива до дитини» – лікарні нового типу з особливим статусом. Клініки науково-дослідних інститутів, їх роль у наданні третинної допомоги. Нові організаційні форми медичного забезпечення окремих груп населення – ВІЛ-інфікованих, хворих на туберкульоз, людей похилого, старечого віку тощо.

Тема 6. Медико-соціальне забезпечення населення літнього віку.

Історія геронтології та геріатрії. Вікова класифікація населення. Медико-соціальне значення постаріння населення. Вплив постаріння населення на демографічне навантаження, захворюваність населення та потребу в медичному забезпеченні. Особливості стану здоров'я людей літнього віку, методика визначення та оцінка показників. Система організації геріатричної допомоги в Україні (амбулаторно-поліклінічні, стаціонарні стаціонарозамінні заклади). Потреба в геріатричній допомозі, завдання та перспективи її розвитку. Лікар-геріатр: функції та завдання. Геріатрична освіта. Взаємодія закладів геріатричної допомоги зі структурами сімейної медицини.

Тема 7. Паліативна та хоспісна допомога.

Паліативна допомога – потреба і забезпеченість населення. Основні принципи паліативної допомоги. Форми надання паліативної допомоги. Хоспіси: характеристика структури та діяльності.

Тема 8. Організація та зміст роботи закладів системи охорони материнства та дитинства.

Система охорони материнства та дитинства. Репродуктивне здоров'я, динаміка його основних показників. Характеристика здоров'я дитячого населення. Значення соціально-економічних, соціально-психологічних, медико-соціальних заходів, спрямованих на покращання здоров'я жінок і дітей. Лікувально-профілактичні заклади з надання акушерсько-гінекологічної допомоги, особливості їх формування в умовах міської та сільської місцевостей; організація та зміст їх. Перинатальний центр. Жіноча консультація. Пологовий будинок. Етапи медичної допомоги дітям. Комплексна оцінка здоров'я дітей. Заклади, що надають медичну допомогу дітям, їх структура та функції. Основні розділи роботи педіатра, сімейного лікаря. Кабінет здорової дитини. Індивідуальна підготовка дітей до вступу у шкільний та дошкільний заклад. Інфекційна захворюваність дітей та організація профілактичних щеплень. Стан дитячої імунпрофілактики в Україні. Організація спеціалізованої медичної допомоги дітям. Організація медичної допомоги в дошкільних закладах, школах. Будинки дитини, стан здоров'я їх контингенту.

Тема 9. Аналіз діяльності служби екстреної (швидкої) медичної допомоги.

Екстрена медична допомога: система, принципи, завдання. Реформування служби екстреної, медичної допомоги. Етапність та маршрутизація екстреної медичної допомоги. Показники діяльності служби. Значення служби екстреної медичної допомоги (ЕМД), її заклади. Центри екстреної медичної допомоги та медицини катастроф. Лікарня швидкої медичної допомоги. Структура, штати, завдання та основні функції. Завдання станції (відділення) швидкої медичної допомоги (ШМД) та її функції. Пункти невідкладної медичної допомоги. Організація ЕМД у сільській місцевості. Взаємодія служби ЕМД з різними медичними закладами. Облікові документи станцій ШМД, визначення та аналіз показників їх діяльності.

Тема 10. Охорона психічного здоров'я.

Психічне здоров'я, визначення поняття. Обізнаність щодо психічного здоров'я у суспільстві та подолання стигматизації. Основні причини порушень психічного здоров'я. Показники захворюваності, інвалідності та смертності внаслідок психічних розладів. Організація охорони психічного здоров'я на рівні первинної медичної допомоги, профілактичні та реабілітаційні заходи. Адміністрування, міжвідомча координація та міжсекторальна співпраця у сфері охорони психічного здоров'я.

Тема 11. Методика проведення експертних оцінок якості медичної допомоги населенню.

Основні поняття та терміни якості медичної допомоги. Складові частини якості: структурна якість; якість технологій; якість результатів. Методика оцінки якості. Вимоги до методик: придатність для використання стосовно різних етапів і видів медичної допомоги, об'єктивність, можливість кількісної оцінки, коректне відображення суті медичної діяльності. Стандарти якості медичної допомоги щодо клініко-статистичних

груп, нозологічних форм. Стандарти медичних технологій. Застосування клінічних протоколів. Медико-економічні стандарти. Проміжні та довгострокові показники якості медичної допомоги. Значення ліцензування та акредитації медичних закладів для забезпечення належної якості медичної допомоги. Види контролю за медичною діяльністю. Організація проведення експертної оцінки діяльності медичних закладів, їх підрозділів і медичних працівників. Методика визначення рівня якості лікування, моделей кінцевих результатів, інтегрального коефіцієнта ефективності.

Тема 12. Аналіз чинників впливу на діяльність закладів охорони здоров'я.

Чинники, що впливають на ефективність діяльності закладів охорони здоров'я: керовані та некеровані чинники. Взаємодія різних закладів охорони здоров'я. Етапність та наступність у наданні медичної допомоги населенню. Значення медико-статистичної інформації у визначенні чинників впливу на діяльність медичних закладів. Використання статистичних методів (оцінки вірогідності, кореляційного аналізу, методу стандартизації) в аналізі діяльності закладів охорони здоров'я та визначенні впливу чинників. Основні підходи до розробки заходів з покращення надання медичної допомоги.

Тема 13. Організація медичної експертизи втрати працездатності.

Завдання лікуючих лікарів при проведенні експертизи тимчасової втрати працездатності. Лікарсько-консультативна комісія (ЛКК): функції, склад, організація роботи. Зміст, призначення та порядок заповнення облікових документів, які використовуються при проведенні експертизи тимчасової непрацездатності. Значення листка непрацездатності як облікового, юридичного та фінансового документу. Визначення тактики різних посадових осіб лікувально-профілактичних закладів стосовно конкретних видів і випадків тимчасової непрацездатності. Оформлення листків непрацездатності при окремих видах і випадках тимчасової непрацездатності. Організація експертизи стійкої втрати працездатності. Медико-соціальні експертні комісії (МСЕК), їх види (за адміністративно-територіальною ознакою, за профілями). Функції МСЕК. Зміст, призначення та порядок заповнення основних документів стійкої втрати працездатності, які використовуються при експертизі. Визначення та оцінка тактики МСЕК стосовно встановлення причини та груп інвалідності при окремих її видах.

Тема 14. Управління охороною здоров'я. Методика прийняття управлінських рішень. Управління персоналом.

Менеджмент як наука: закони, принципи, методи. Школи менеджменту. Сучасні тенденції розвитку. Системний, ситуаційний менеджмент. Чинники, що впливають на ефективність управління охороною здоров'я. Особливості процесу управління в системі охорони здоров'я на галузевому, місцевому та організаційному рівнях в сучасних умовах. Роль керівника в забезпеченні ефективності діяльності закладів охорони здоров'я. Управлінське рішення: визначення, етапи реалізації, переваги та недоліки різних методів його прийняття. Визначення виду управлінського рішення за змістом. Визначення стилю прийняття управлінського рішення. Особливості реалізації управлінських рішень : урахування соціально-психологічних прошарків колективу.

Тема 15. Правові засади охорони здоров'я. Медичне страхування.

Право на охорону здоров'я як складова частина соціальних прав. Система правового забезпечення охорони здоров'я в Україні. Галузі права, з якими виникають відносини при реалізації права на охорону здоров'я. Нормативно-правове законодавство України з питань охорони здоров'я. Відображення питань охорони здоров'я в кодексах України (цивільному, господарському та ін.). Мета та завдання медичного страхування і страхової медицини. Принципи, організаційно-правові умови та елементи страхової медицини. Види медичного страхування: обов'язкове та добровільне. Страхова медицина в Україні: історія та сучасність. Суб'єкти страхування: застрахований, страхувальник, страховик, надавач медичних послуг. Об'єкт страхування – страховий ризик для здоров'я застрахованого. Ризик для страховика щодо ймовірних виплат за надання застрахованому медичних послуг. Програма страхування здоров'я. Страховий поліс. Тарифи на страхування.

Тема 16. Електронне здоров'я.

Система «Електронне здоров'я». Надання інформації, ресурсів і послуг охорони здоров'я з використанням електронних засобів. Електронні реєстри закладів охорони здоров'я, лікарів. Електронні декларації. Електронні рецепти. Розвиток телемедицини.

Тема 17. Підсумковий контроль.

Блок 5. Економіка охорони здоров'я

Тема 18. Заклад охорони здоров'я як суб'єкт господарювання. Основи підприємницької діяльності.

Здоров'я – найважливіша людська потреба, індивідуальна та суспільна цінність. Економіка охорони здоров'я: предмет, мета, завдання. Заклад охорони здоров'я як суб'єкт господарювання. Підприємство: риси, класифікація, правові основи функціонування. Сутність підприємництва. Його значення в умовах реформування галузі охорони здоров'я. Господарські товариства та добровільні об'єднання. Організаційно-правові форми підприємництва. Умови здійснення підприємницької діяльності. Підприємницька ідея та необхідні знання для її формування.

Тема 19. Особливості формування ринкових відносин в системі охорони здоров'я та маркетингова діяльність медичних закладів.

Економічна сутність ринкових відносин в галузі охорони здоров'я. Особливості функціонування закладів охорони здоров'я в умовах ринкових відносин. Ринковий механізм та його вплив на формування потреб пацієнта. Ринок медичних послуг. Характерні особливості «медичної послуги». Конкуренція та її значення для ринку медичних послуг. Маркетингова діяльність у галузі охорони здоров'я, зародження, наслідки та перспективи.

Тема 20. Методики раціонального використання ресурсного потенціалу медичного підприємства.

Класифікація ресурсів в галузі охорони здоров'я. Класифікація медичного персоналу. Особливості оплати праці постачальників медичних послуг. Оцінка ефективності використання основних засобів медичних установ. Методи нарахування амортизації. Сутність та види вартості основних засобів.

Тема 21. Системи фінансування закладів охорони здоров'я. Економічна оцінка ефективності інвестиційних проектів.

Сутність та значення фінансових ресурсів в охороні здоров'я. Порівняння моделей організації фінансового забезпечення системи охорони здоров'я. Оцінка джерел фінансування охорони здоров'я. Медичне страхування, добровільне та обов'язкове медичне страхування, методи оплати медичної допомоги. Оцінка ефективності вкладення фінансових коштів.

Тема 22. Методи ціноутворення та регулювання цін в системі охорони здоров'я.

Економічна сутність процесу ціноутворення та його особливості у галузі охорони здоров'я. Етапи ціноутворення та їх сутнісна характеристика. Класифікація витрат. Формування собівартості медичної послуги. Формування цін на медичні послуги. Політика ціноутворення.

Тема 23. Економічний аналіз та методи економічної оцінки в сфері охорони здоров'я.

Сутність і значення економічного аналізу для системи охорони здоров'я, медичного підприємства. Економічна сутність фармакоекономічного аналізу. Методи економічної оцінки як інструмент раціонального використання ресурсів галузі: «мінімізація витрат», «витрати-результативність», «витрати-вигода», «витрати-корисність». Визначення і аналіз економічної ефективності діяльності закладів охорони здоров'я. Вивчення економічних збитків при тимчасовій втраті працездатності, що викликана захворюваністю населення та травматизмом. Економічний ефект і економічна ефективність. Прямі витрати та непрямі витрати, що пов'язані з захворюваністю та інвалідністю населення.

Тема 24. Сучасні методи економічного аналізу в системі охорони здоров'я.

Оцінка ефективності використання лікарських препаратів за методологією частотного аналізу. Оцінка ефективності використання лікарських препаратів за методологією VEN-аналізу. Оцінка ефективності використання лікарських препаратів за методологією ABC-аналізу.

Тема 25. Методика проведення фінансового аналізу господарської діяльності медичного закладу.

Сутність фінансового аналізу в охороні здоров'я. Аналіз фінансового стану медичного підприємства. Визначення основних показників результативності фінансової діяльності медико-виробничих підприємств з метою прийняття управлінських рішень.

Тема 26. Підсумковий контроль.**Структура навчальної дисципліни**

№ з/п	Назви тем	Кількість годин			
		Усього	у тому числі:		
			лекції	практичні заняття	самостійна робота
Блок 1. Історія медицини					
1	Історія медицини, як наука і предмет викладання. Медицина первіснообщинного ладу (3 млн. – V тис. до н.е.)	3	-	1	2
2	Медицина стародавнього світу (V тис. до н.е. – V ст. н.е.)	4	1	1	2
3	Видатний вчений Стародавньої Греції – Гіпократ. Значення праць Галена для розвитку медицини і людства	2	-	-	2
4	Світова медицина епохи середньовіччя арабських халіфів	4	1	1	2
5	Медицина раннього і розвинутого середньовіччя	4	1	1	2
6	Медицина на українських землях у стародавні часи (IV тис. до н.е. – VIII ст. н.е.)	2,5	0,5	-	2
7	Медицина України-Руси за доби середньовіччя (IX – XVII т.)	3,5	0,5	1	2
8	Світова медицина Нового часу	5	2	1	2
9	Світова і українська медицина у XIX – XX ст.	4,5	1,5	1	2
10	Медицина і охорона здоров'я в Україні і Новітнього періоду	2,5	-	0,5	2
11	Історія медицини регіону і навчального закладу	2	-	-	2
12	Міжнародне співробітництво в галузі охорони здоров'я	2	-	-	2
13	Традиційна медицина народів світу. Медицина народів Американського континенту до і після конквісти	3	-	-	3
14	Нобелівські лауреати в галузі медицини початку XXI століття	3	-	-	3

Усього годин за блок		45	7,5	7,5	30
Блок 2. Біостатистика					
1	Соціальна медицина та громадське здоров'я як наука. Біостатистика як методологічна основа аналізу та оцінки здоров'я населення та системи охорони здоров'я.	1	1	–	–
2	Методичні основи організації статистичних досліджень. Типи даних. Методи збирання статистичного матеріалу.	1	1	–	–
3	Організація та планування статистичних досліджень.	4	–	2	2
4	Складання програм статистичних досліджень.	4	–	2	2
5	Відносні величини.	4	–	2	2
6	Графічні методи аналізу.	4	–	2	2
7	Середні величини та показники варіації.	4	–	2	2
8	Метод стандартизації.	4	–	2	2
9	Оцінка вірогідності результатів дослідження. Характеристика та аналіз статистичних помилок.	1	1	–	–
10	Параметричні методи оцінки вірогідності.	4	–	2	2
11	Непараметричні методи оцінки вірогідності.	4	–	2	2
12	Кореляційно-регресійний аналіз.	4	–	2	2
13	Ряди динаміки та їх аналіз.	4	–	2	2
14	Епідеміологічні дослідження в охороні здоров'я, їх класифікація. Емпіричні та експериментальні дослідження.	1	1	–	–
15	Дизайн епідеміологічних досліджень: випадок-контроль, когортні, рандомізовані клінічні дослідження.	2	–	2	–
16	Скринінгові тести: характеристика та основні вимоги. Поняття про фактори ризику.	1	1	–	–
17	Фактори ризику. Методика розрахунку показників ризиків та їх оцінка.	2	–	2	–
18	Скринінг. Методика оцінки чутливості та специфічності скринінгових тестів.	2	–	2	–
19	Огляд сучасних методів статистичного аналізу (дисперсійний, багатофакторний, кластерний).	1	1	–	–
20	Інформаційне забезпечення епідеміологічних та клінічних досліджень. Систематичні огляди та мета-аналіз.	1	1	–	–
21	Медична статистика, роль в аналізі здоров'я населення та діяльності системи охорони здоров'я. Електронний документообіг.	1	1	–	–
22	Бази даних про здоров'я населення. Організація та проведення статистичних досліджень в громадському здоров'ї.	1	1	–	–
23	Використання знань з біостатистики в повсякденній практиці лікаря. Програмне забезпечення статистичних досліджень та порядок представлення наукових робіт.	1	1	–	–
24	Основи підготовки наукової публікації.	2	–	2	–
25	Підсумковий контроль	2	–	2	–
	Усього годин за блок	60	10	30	20
Блок 3. Громадське здоров'я					
26	Громадське здоров'я, функції та послуги.	2	2	–	–
27	Епіднагляд та оцінка стану здоров'я і благополуччя населення.	4	2	2	–
28	Здоров'я населення: основні детермінанти.	2	2	–	–
29	Медико-соціальні проблеми демографічних процесів.	2	2	–	–
30	Методика вивчення та оцінка основних демографічних	6	2	4	–

	показників природного руху населення. Аналіз демографічної ситуації.				
31	Аналіз складу населення за віком, статтю, місцем проживання.	1	–	–	1
32	Старіння населення. Аналіз показників СОТЖ та демографічного навантаження.	1	–	–	1
33	Життя як цінність. Ставлення до смерті та помирання як моральна проблема.	1	–	–	1
34	Методика вивчення та оцінка показників малюкової смертності.	4	–	2	–
35	Методика вивчення та оцінка чинників, що впливають на здоров'я населення.	4	–	2	–
36	Захворюваність населення як медико-соціальна проблема.	2	2	–	–
37	Методика вивчення та оцінка показників загальної захворюваності.	4	–	2	1
38	Методика вивчення та оцінка показників захворюваності на найважливіші соціально значущі захворювання.	2	–	2	–
39	Методика вивчення та оцінка показників захворюваності з тимчасовою втратою працездатності.	3	2	–	1
40	Методологічні основи дослідження тягаря хвороб. Значення результатів для системи громадського здоров'я.	2	–	2	–
41	Медико-соціальні аспекти інвалідності. Методика розрахунку та аналіз показників інвалідності.	4	–	2	–
42	Комплексна оцінка здоров'я населення.	4	–	2	–
43	Аналіз показників фізичного розвитку.	1	–	–	1
44	Забезпечення стратегічного керівництва в інтересах здоров'я і благополуччя.	1	–	–	1
45	Методологія аналізу причин соціальної нерівності щодо здоров'я та його охорони.	2	–	2	–
46	Екологічне громадське здоров'я. Забезпечення захисту здоров'я населення, у т.ч. безпеки довкілля, праці, харчових продуктів тощо.	1	–	–	1
47	Надзвичайні ситуації у сфері громадського здоров'я. Біотероризм.	1	–	–	1
48	Стреси і конфлікти. Механізми захисту людей від дій стресу.	1	–	–	1
49	Морально-етичні та правові аспекти втручання в охороні здоров'я.	1	–	–	1
50	Профілактика та міжсекторальне співробітництво в системі громадського здоров'я.	1	1	–	–
51	Скринінгові програми раннього виявлення хвороб та чинників ризику.	1	–	–	1
52	Інформаційно-роз'яснювальна діяльність (адвокація) як складова частина медичної профілактики.	2	–	2	–
53	Промоція здоров'я. Види, форми та методи.	3	–	2	1
54	Комунікація та соціальна мобілізація в інтересах здоров'я. Прес-релізи та зв'язок із засобами масової інформації.	3	–	2	1
55	Інформатизація громадського здоров'я. Медичні інформаційні системи в світі та в Україні.	1	–	–	1
56	Візуалізація й ефективне представлення даних про здоров'я. Поширення і використання результатів.	1	–	–	1
57	Підсумковий контроль	2	–	2	–
	Усього годин за блок	60	15	30	15

Блок 4. Організація охорони здоров'я					
1	Система охорони здоров'я.	2	-	-	2
2	Реформування охорони здоров'я в Україні.	2	-	-	2
3	Організація надання первинної медичної допомоги населенню.	2	-	2	-
4	Організація позалікарняної (спеціалізованої та вузькоспеціалізованої) медичної допомоги населенню.	2	-	2	-
5	Організація стаціонарної медичної допомоги населенню.	2	-	2	-
6	Медико-соціальне забезпечення населення літнього віку.	2	-	-	2
7	Паліативна та хоспісна допомога.	2	-	-	2
8	Організація та зміст роботи закладів системи охорони материнства та дитинства.	2	-	2	-
9	Аналіз діяльності служби екстреної (швидкої) медичної допомоги.	2	-	2	-
10	Охорона психічного здоров'я.	2	-	-	2
11	Методика проведення експертних оцінок якості медичної допомоги населенню.	2	-	2	-
12	Аналіз чинників впливу на діяльність закладів охорони здоров'я.	2	-	-	2
13	Організація медичної експертизи втрати працездатності.	4		2	2
14	Управління охороною здоров'я. Методика прийняття управлінських рішень. Управління персоналом.	4	-	2	2
15	Правові засади охорони здоров'я. Медичне страхування.	2	-	-	2
16	Електронне здоров'я.	2	-	-	2
17	Підсумковий контроль	2	-	2	-
Усього годин за блок		38	-	18	20
Блок 5. Економіка охорони здоров'я					
1	Заклад охорони здоров'я як суб'єкт господарювання. Основи підприємницької діяльності.	4	-	2	2
2	Особливості формування ринкових відносин в системі охорони здоров'я та маркетингова діяльність медичних закладів.	4	-	2	2
3	Методики раціонального використання ресурсного потенціалу медичного підприємства.	4	-	2	2
4	Системи фінансування закладів охорони здоров'я. Економічна оцінка ефективності інвестиційних проектів.	4	-	2	2
5	Методи ціноутворення та регулювання цін в системі охорони здоров'я.	4	-	2	2
6	Економічний аналіз та методи економічної оцінки в сфері охорони здоров'я.	4	-	2	2
7	Сучасні методи економічного аналізу в системі охорони здоров'я.	4	-	2	2
8	Методика проведення фінансового аналізу господарської діяльності медичного закладу.	5	-	2	3
9	Підсумковий контроль	4	-	4	-
Усього годин за блок		37		20	17

4. Зміст навчальної дисципліни

4.1. План лекцій

№ з/п	Тема заняття / план	Кількість годин
-------	---------------------	-----------------

Блок 1. Історія медицини		
1	<p>Тема 1. Медицина стародавнього світу (V тис.до н.е. – V ст. н.е.)</p> <p>1) Медицина народів середньовічного Сходу. 2) Медицина в Візантійській імперії. 3) Медицина епохи Відродження. Зародження гуманістичного напрямку. 4) Медична література в епоху Відродження. Популярні посібники з медицини. 5) Диференціація медицини. Становлення анатомії як науки.</p>	1
2	<p>Тема 2. Світова медицина епохи середньовіччя арабських халіфів. Медицина раннього і розвинутого середньовіччя</p> <p>1) Історія Арабських халіфатів. Труди Аль-Біруні (973-1048), Мухамед Аль-Хорезмі. 2) Лікувальні школи Бухари, Багдаду, Дамаску, Кордови, Толедо. 3) Роль учених в історії медицини Разес та Іби-Сіна.</p>	2
3	<p>Тема 3. Медицина на українських землях у стародавні часи (IV тис. до н.е. – VIII ст. н.е.). Медицина України-Руси за доби середньовіччя (IX – XVII т.)</p> <p>1) Народ як носій медичних знань. Народна медицина. 2) Надання медичної допомоги у Січі. Та у козацьких походах. 3) Успенське ставропігійне братство у Львові та його роль у розвитку медицини України. 4) Заснування у Львові у 1377 р. шпиталю для хворих і бідних. 5) Відкриття у 1070 році при Київській Печерській Лаврі будинку (шпиталь), де лікували хворих і утримували інвалідів.</p>	1
4	<p>Тема 4. Світова медицина Нового часу</p> <p>1) Великі природничо-наукові відкриття XVIII-XIX ст. та їхнє значення для розвитку подальших поглядів на природу. 2) Емпіричний період. 3) Експериментальний період. 4) Запровадження клінічного викладання та термометрії в клінічній практиці. 5) Впровадження методів перкусії та аускультатії в медичну практику.</p>	2
5	<p>Тема 5. Світова і українська медицина у XIX – XX ст.</p> <p>1) Вчення про цілісність і єдність організму. 2) Вивчення фізіології окремих систем і функцій організму. Перші клініко-фізіологічні лабораторії. 3) Створення кафедр патологічної анатомії в українських університетах. Становлення патологічної фізіології як науки та предмету викладання. Українська школа патофізіології. 4) Розвиток хірургії в українських університетах. Створення топографічної (хірургічної) анатомії М.І. Пироговим, Становлення військово-польової хірургії. Світові пріоритети українських хірургії.</p>	1,5
Разом		7,5
Блок 2. Біостатистика		
1	<p>Соціальна медицина та громадське здоров'я як наука. Біостатистика як методологічна основа аналізу та оцінки здоров'я населення та системи охорони здоров'я.</p> <p>1) Соціальна медицина та громадське здоров'я – наука, яка вивчає закономірності здоров'я населення та систему його охорони. Методологія аналізу та оцінки популяційного здоров'я. Визначення понять «біостатистика», «доказова медицина», «клінічна епідеміологія». 2) Основні етапи розвитку біостатистики. Видатні вчені та їх внесок у розвиток біостатистики. Основні принципи доказової медицини. Тріада</p>	1

	<p>доказової медицини. Теорія і практика доказової медицини. Доказова медицина та якість проведення клінічних досліджень. Поняття про кінцеві результати.</p> <p>3) Доказова медицина та якість надання медичної допомоги. Стандартизація медичної допомоги: клінічні протоколи, стандарти та рекомендації.</p>	
2	<p>Методичні основи організації статистичних досліджень. Типи даних. Методи збирання статистичного матеріалу.</p> <p>1) Методологічні основи, форми та способи статистичного спостереження та збору даних. Точність спостережень. Типи даних: якісні та кількісні дані.</p> <p>2) Використання різних шкал вимірювання: абсолютна, порядкова, інтервальна, відношень.</p> <p>3) Методи збирання статистичного матеріалу: безпосередня реєстрація, викопіювання, опитування. Види опитувальників, їх характеристика. Маркетингові та соціологічні опитування, види запитань при анкетуванні, проблеми організації опитувань в охороні здоров'я.</p>	1
3	<p>Оцінка вірогідності результатів дослідження. Характеристика та аналіз статистичних помилок.</p> <p>1) Оцінка вірогідності отриманих результатів. Поняття про внутрішню та зовнішню валідність. Рівень значущості статистичних критеріїв.</p> <p>2) Нульова та альтернативна гіпотези. Перевірка гіпотез. Помилка I-го та II-го роду. Типові помилки на етапах проведення досліджень. Випадкова та систематична помилка. Середня похибка середньої та відносної величини, довірчий інтервал. Оцінка вірогідності різниці: t-критерій Ст'юдента, методика розрахунку, його оцінка, типові помилки використання. Парні та множинні порівняння. Критерій Н'юмена-Кейлса, критерій Т'юкі. Точний критерій Фішера. Особливості використання непараметричних критеріїв: Манна-Уїтні, Крускала-Уолліса.</p>	1
4	<p>Епідеміологічні дослідження в охороні здоров'я, їх класифікація. Емпіричні та експериментальні дослідження.</p> <p>1) Сучасне поняття про епідеміологію. Класифікація епідеміологічних досліджень.</p> <p>2) Порівняльна характеристика різних видів дослідження, оцінка ступеню доказовості їх результатів. Ретроспективні та проспективні дослідження. Емпіричні дослідження (описові та аналітичні).</p> <p>3) Описова епідеміологія: опис окремого випадку та серії випадків. Аналітичні епідеміологічні дослідження. Когортні дослідження та дослідження випадок-контроль.</p>	1
5	<p>Скринінгові тести: характеристика та основні вимоги. Поняття про фактори ризику.</p> <p>1) Скринінг. Оцінка результатів скринінгу. Вимоги до скринінгових тестів. Чутливість та специфічність скринінгового тесту.</p> <p>2) Зв'язок чутливості і специфічності. Поняття про ROC-аналіз. Прогностичні чинники та чинники ризику, їх значення та можливості використання.</p> <p>3) Визначення показників ризику в дослідженні «випадок-контроль». Абсолютний, відносний та додатковий популяційний ризик: методика розрахунку та оцінка. Поняття про шанси в епідеміології. Визначення показника відношення шансів в когортному дослідженні: методика розрахунку та оцінка.</p>	1
6	Огляд сучасних методів статистичного аналізу (дисперсійний,	1

	багатофакторний, кластерний). 1) Поняття про одно факторний дисперсійний аналіз (ANOVA) та багатофакторний аналіз (MANOVA). 2) Аналіз виживання пацієнтів (методика Каплана-Мейера). Поняття про кластерний аналіз.	
7	Інформаційне забезпечення епідеміологічних та клінічних досліджень. Систематичні огляди та мета-аналіз. 1) Медична інформація: її складові, проблеми пошуку інформації. Бази даних літератури, медичні бібліотеки. 2) Узагальнення результатів клінічних досліджень. Аналітичні огляди. 3) Поняття про мета-дані. Систематичні огляди та мета-аналіз. Кокранівське співробітництво: історія створення та діяльність.	1
8	Медична статистика, роль в аналізі здоров'я населення та діяльності системи охорони здоров'я. Електронний документообіг. 1) Медична статистика: теоретичні основи, предмет і зміст, завдання, розділи. 2) Принципи побудови та діяльності медико-статистичної служби України. Центр медичної статистики. Інформаційні потоки в системі медичної статистики. 3) Обліково-звітна документація. Діяльність інформаційно-аналітичних відділів закладів охорони здоров'я. Поняття про електронний документообіг в охороні здоров'я.	1
9	Бази даних про здоров'я населення. Організація та проведення статистичних досліджень в громадському здоров'ї. 1) Бази даних про здоров'я населення (європейська та вітчизняна бази даних «Здоров'я для всіх»): дизайн, наповнення, можливості. 2) Науково-дослідна діяльність в громадському здоров'ї в Україні та за кордоном.	1
10	Використання знань з біостатистики в повсякденній практиці лікаря. Програмне забезпечення статистичних досліджень та порядок представлення наукових робіт. 1) Місце та роль біостатистики у медичній освіті та роботі практикуючого лікаря. 2) Огляд основних пакетів статистичної обробки даних (Excel, Access, Statistics, Stata, SPSS, SAS): переваги, недоліки, можливість доступу, проблеми опанування. 3) Види наукових робіт (тези, стаття, методичні рекомендації, монографія, підручник, дисертаційна робота). Порядок представлення наукових робіт: оформлення, публікація, виступ, презентація.	1
Усього годин		10
Блок 3. Громадське здоров'я		
1	Громадське здоров'я, функції та послуги. Здоров'я населення: основні детермінанти. Епідагляд та оцінка стану здоров'я і благополуччя населення. 1) Громадське здоров'я як наука та предмет викладання. Основні терміни та визначення, історія створення системи громадського здоров'я. 2) Основні оперативні функції громадського здоров'я. Основні послуги громадського здоров'я. 3) Сучасний розвиток системи громадського здоров'я в Україні і світі. 4) Інфраструктура громадського здоров'я.	6
2	Медико-соціальні проблеми демографічних процесів. Методика вивчення та оцінка основних демографічних показників.	4

	<p>1) Демографія як наука. Джерела інформації. Динаміка чисельності та складу населення в різних регіонах світу, країнах і в Україні. Статевий та віковий склад населення. Природний рух населення. Народжуваність, показники та чинники, що впливають на народжуваність. Сучасні тенденції та регіональні особливості народжуваності в Україні та світі.</p> <p>2) Загальна смертність, її провідні причини в різних регіонах, окремих країнах і в Україні, статевовікові та територіальні особливості. Смертність немовлят (малюкова смертність).</p> <p>3) Значення показника для оцінки стану здоров'я населення, рівня соціально-економічного благополуччя та розвитку суспільства. Провідні причини смертності немовлят. Середня очікувана тривалість життя, визначення поняття. Методика визначення показника, його динаміка в різних регіонах світу, окремих країнах і в Україні.</p>	
3	<p>Захворюваність населення як медико-соціальна проблема.</p> <p>1) Поняття про захворюваність, мета її вивчення, особливості в Україні та світі. Медико-соціальне значення захворюваності як провідної причини тимчасової та стійкої втрати працездатності, смертності. Вплив захворюваності на потреби населення в забезпеченні медичною допомогою, на здоров'я майбутніх поколінь. Економічні витрати, пов'язані з захворюваністю, в т.ч. з захворюваністю на соціально значущі та небезпечні хвороби.</p> <p>2) Методи вивчення захворюваності, можливості застосування окремих методів, їх переваги та недоліки. Чинники, що впливають на повноту даних про захворюваність в залежності від методів її вивчення.</p> <p>3) Міжнародна статистична класифікація хвороб, травм і причин смерті, принципи її побудови та значення. Види захворюваності, які вивчаються в Україні. Відмінності в показниках захворюваності міського та сільського населення, різних вікових і статевих груп. Інвалідність, як показник здоров'я населення, її медико-соціальне значення.</p>	2
4	<p>Медико-соціальні проблеми захворюваності з тимчасовою та стійкою втратою працездатності.</p> <p>1) Листок непрацездатності як джерело інформації для вивчення захворюваності з тимчасовою втратою працездатності.</p> <p>2) Показники: число випадків та днів втрати працездатності на 100 працюючих, середня тривалість випадку. Поглиблене вивчення захворюваності робітників в залежності від стажу, професії, умов праці.</p>	2
5	<p>Профілактика та міжсекторальне співробітництво в системі громадського здоров'я.</p> <p>1) Профілактика в системі громадського здоров'я: популяційна, групова, індивідуальна. Первинна, вторинна та третинна профілактика. Промоція здоров'я, як профілактичний напрямок діяльності системи охорони здоров'я.</p> <p>2) Міжнародні програми щодо забезпечення профілактичної діяльності системи охорони здоров'я. Цільові профілактичні програми боротьби з найбільш соціально значущими захворюваннями: ішемічна хвороба серця, гіпертонічна хвороба, цукровий діабет, туберкульоз, злоякісні новоутворення. Роль міжсекторального співробітництва в підвищенні ефективності та дієвості профілактичних заходів.</p>	1
Усього годин		15
Усього годин за дисципліну		25

4.2. План практичних занять дисципліни

№ з/п	Тема заняття / план	Кількість годин
Блок 1. Історія медицини		
1	Тема 1. Історія медицини, як наука і предмет викладання. Медицина первіснообщинного ладу (3 млн. -V тис. до н.с.). Медицина стародавнього світу (V тис. до н.е. – V ст. н.е.)	2
2	Тема 2. Світова медицина епохи середньовіччя арабських халіфів. Медицина раннього і розвинутого середньовіччя	2
3	Тема 3. Медицина на українських землях у стародавні часи (IV тис. до н.е. – VIII ст. н.е.). Медицина України-Руси за доби середньовіччя (IX – XVII т.)	1
4	Тема 4. Світова медицина Нового часу	1
5	Тема 5. Світова і українська медицина у XIX – XX ст. Медицина і охорона здоров'я в Україні Новітнього періоду	1,5
Усього годин		7,5
Блок 2. Біостатистика		
1	Організація та планування статистичних досліджень. Теорія та поняття статистичного спостереження, етапи його проведення. Планування статистичного дослідження. Мета та завдання дослідження. Джерела статистичної інформації. Об'єкт дослідження, одиниця спостереження. Види досліджень за обсягом: вибіркові та суцільні. Поняття про генеральну та вибіркову сукупність. Вимоги до формування вибіркової сукупності. Види вибірки. Види досліджень за часом: одномоментні, динамічні (проспективні та ретроспективні).	2
2	Складання програм статистичних досліджень. Програма статистичного спостереження. Макет реєстраційного знаку. Групування статистичних даних, методи, значення. Види групувань, принципи побудови статистичних групувань та класифікацій. Співставність статистичних групувань. Поняття про багатомірні класифікації. Кодування та шифрування даних. Програма розробки та зведення статистичного матеріалу. Статистичні таблиці, їх характеристика, види, правила побудови макету таблиці. Методичні основи читання та аналізу таблиць.	2
3	Відносні величини. Поняття про статистичні показники, їх види, форма представлення. Абсолютні дані, відносні величини, їх практичне значення. Види відносних величин (інтенсивні, екстенсивні, відносної інтенсивності, співвідношення, наочності), методика їх розрахунку та методичні основи застосування для аналізу даних. Поняття та види структури медико-біологічних даних, структурні зміни, особливості їх аналізу.	2
4	Графічні методи аналізу. Графічні методи аналізу даних. Види діаграм (лінійні, стовпчикові, внутрішньостовпчикові, секторні, радіальні, картограми та картодіаграми), правила їх побудови, коректність використання. Сучасні методи графічного зображення, інфографіка, анімація діаграм, інтерактивні діаграми.	2
5	Середні величини та показники варіації. Середні величини в клінічних та епідеміологічних дослідженнях, їх практичне значення. Елементи та характеристики варіаційних рядів. Середні величини: їх види, методи розрахунку, особливості використання. Поняття варіації, її значення. Мінливість параметрів сукупності, методи оцінки. Абсолютні показники варіації (амплітуда, середнє квадратичне) та відносні показники варіації (коефіцієнти варіації та детермінації), їх оцінка. Міри варіації, поняття про закони розподілу, їх види, характеристики. Оцінка нормальності розподілу, «вистрибуючі» варіанти. Правило «трьох сигм»,	2

	його практичне використання.	
6	<p>Метод стандартизації.</p> <p>Проблеми співставлення статистичних показників в неоднорідних сукупностях. Види методів стандартизації: прямий, опосередкований, зворотній. Характеристика етапів методу стандартизації. Формулювання нульової гіпотези. Вибір та розрахунок стандарту. Розрахунок очікуваних чисел. Розрахунок стандартизованих показників. Перевірка нульової гіпотези, оцінка результатів. Практичне значення методу стандартизації.</p>	2
7	<p>Параметричні методи оцінки вірогідності.</p> <p>Вибіркове спостереження як джерело статистичної інформації. Середня похибка середньої та відносної величини, довірчий інтервал. Оцінка вірогідності різниці: t-критерій Ст'юдента, методика розрахунку, його оцінка. Особливості використання на малих вибірках. Таблиця Ст'юдента.</p>	2
8	<p>Непараметричні методи оцінки вірогідності.</p> <p>Обґрунтування випадків використання непараметричних методів оцінки, їх значення. Види порівнюваних сукупностей, їх характеристика. Аналіз та оцінка результатів у пов'язаних сукупностях, критерій знаків, критерій Вілкоксона. Перевірка статистичної гіпотези для незалежних вибірок. Аналіз якісних ознак. Таблиці спряженості. Критерій Хі-квадрат, його оцінка та практичне застосування.</p>	2
9	<p>Кореляційно-регресійний аналіз.</p> <p>Вивчення зв'язку між кількісними змінними. Поняття про функціональний та кореляційний зв'язок. Сила та напрям зв'язку. Види коефіцієнтів кореляції. Коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона, його оцінка, характеристика. Непараметричні методи оцінки зв'язку – ранговий коефіцієнт кореляції Спірмена. Парні та множинні коефіцієнти кореляції. Регресійний аналіз, коефіцієнт регресії, рівняння регресії. Використання регресійного аналізу для прогнозування.</p>	2
10	<p>Ряди динаміки та їх аналіз.</p> <p>Основні правила побудови та аналізу динамічних рядів при вивченні динаміки медико-біологічних явищ. Рівні ряду. Види рядів динаміки: прості та складні, інтервальні та моментні. Основні показники аналізу динамічних рядів: абсолютний приріст, темп росту/зниження, темп приросту. Основні прийоми обробки динамічного ряду з метою визначення тренду. Методи вирівнювання динамічних рядів: найменших квадратів; змінної середньої, усереднення по лівій і правій стороні; збільшення інтервалів. Прогнозування на основі екстраполяції рядів динаміки.</p>	2
11	<p>Дизайн епідеміологічних досліджень: випадок-контроль, когортні, рандомізовані клінічні дослідження.</p> <p>Дизайн епідеміологічних і клінічних досліджень. Етика проведення досліджень. Види дизайну. Види контролю. Сліпота дослідження. Необхідний розмір вибірки. Вибір об'єкту та одиниць дослідження. Критерії включення та виключення. Поняття рандомізації та стратифікації.</p>	2
12	<p>Фактори ризику. Методика розрахунку показників ризиків та їх оцінка.</p> <p>Фактори ризику. Показники ризику: абсолютний, відносний та додатковий популяційний ризик. Шанси. Показник відношення шансів. Методика розрахунку та оцінка.</p>	2
13	<p>Скринінг. Методика оцінки чутливості та специфічності скринінгових тестів.</p> <p>Скринінг. Вимоги до скринінгових тестів. Чутливість та специфічність скринінгового тесту: методика розрахунку та оцінка.</p>	2
14	Основи підготовки наукової публікації.	2

	Структура наукової роботи (мета, обсяг та методи, результати власних досліджень, висновки). Особливості оформлення наукових робіт (представлення даних в таблицях, графічних зображеннях). Правила оформлення посилань на джерела інформації, списку літератури.	
15	Підсумковий контроль	2
Усього годин		30
Блок 3. Громадське здоров'я		
16	Епіднагляд та оцінка стану здоров'я і благополуччя населення. Система епіднагляду за хворобами. Моніторинг захворюваності і поширеності хвороб. Реєстри інфекційних і неінфекційних захворювань. Моніторинг захворювань та показників здоров'я матерів і дітей, психічного здоров'я, соціального здоров'я. Реєстри екологічно обумовлених захворювань, професійно обумовлених захворювань. Епіднагляд за травмами. Діагностування здоров'я місцевих громад, виявлення прогалин, нерівностей в здоров'ї, потреб для планування дій.	2
17	Методика вивчення та оцінка основних демографічних показників природного руху населення. Аналіз демографічної ситуації. Документи, які використовуються для вивчення природного руху населення. Порядок реєстрації народжень в Україні. Сутність понять «живонародження», «мертвонародження», «смерть плода». Методика визначення та оцінка загального та спеціального показників народжуваності. Загальна смертність. Порядок реєстрації випадків смерті в Україні. Методика вивчення смертності, визначення загального та спеціальних показників, їх значення та оцінка. Структура причин смертності. Природний приріст населення. Зміни чисельності населення. Механічний та природний рух населення. Депопуляція. Аналіз регіональних особливостей та динаміки демографічних показників. Оцінка демографічної ситуації.	4
18	Методика вивчення та оцінка показників малюкової смертності. Порядок реєстрації смертності немовлят (малюкової). Методика визначення показників загальної, неонатальної, ранньої неонатальної, пізньої неонатальної, постнеонатальної смертності немовлят. Оцінка співвідношення показників смертності немовлят та неонатальної смертності. Перинатальна смертність. Провідні причини малюкової смертності в різні вікові періоди першого року життя. Основні групи чинників, що впливають на формування рівнів малюкової смертності (біологічні, екологічні, медико-організаційні, спосіб життя).	2
19	Методика вивчення та оцінка чинників, що впливають на здоров'я населення. Класифікація чинників ризику, які впливають на здоров'я. Методичні підходи до вивчення чинників, які визначають рівні здоров'я населення та його окремих контингентів. Особливості вивчення впливу чинників: соціально-економічних, соціально-біологічних, екологічних і природно-кліматичних, медико-організаційних. Застосування методів біостатистики (похідні та середні величини, метод стандартизації, кореляційно-регресійний аналіз, параметрична та непараметрична оцінка вірогідності результатів досліджень, бальна, рейтингова оцінка).	2
20	Методика вивчення та оцінка показників загальної захворюваності. Вивчення захворюваності за даними звертань по медичну допомогу. Методика визначення показників первинної захворюваності та поширеності захворювань, їх оцінка. Динаміка показників загальної та первинної захворюваності, регіональні особливості.	2
21	Методика вивчення та оцінка показників захворюваності на	2

	<p>найважливіші соціально значущі захворювання.</p> <p>Хвороби системи кровообігу, онкологічні, нервово-психічні захворювання, цукровий діабет, туберкульоз, ВІЛ-інфекція/СНІД, травматизм, алкоголізм, наркоманії та токсикоманії як медико-соціальні проблеми. Провідні чинники, що впливають на поширеність захворювань. Динаміка основних показників. Травматизм, як медико-соціальна проблема, види травматизму, облік випадків, динаміка показників, вікові та статеві особливості в регіонах світу і в Україні.</p>	
22	<p>Методологічні основи дослідження тягаря хвороб. Значення результатів для системи громадського здоров'я.</p> <p>Визначення переліку хвороб, організація постійного моніторингу. Набір показників (DALE, HALE), що характеризують глобальний тягар хвороб: методика розрахунку та оцінка. Значення результатів дослідження тягаря хвороб для системи громадського здоров'я. Поліпшення здоров'я найменш соціально захищених верств населення. Заходи щодо зменшення захворюваності та смертності від найбільш поширених захворювань в Україні та Європі.</p>	2
23	<p>Медико-соціальні аспекти інвалідності. Методика розрахунку та аналіз показників інвалідності.</p> <p>Інвалідність як показник здоров'я населення. Порушення функцій організму, що призводять до інвалідності. Групи інвалідності. Причини інвалідності, класи хвороб, що зумовлюють основні причини інвалідизації населення. Показники інвалідності: загальна інвалідність (контингенти інвалідів), первинна інвалідність (інвалідизація). Структура причин загальної та первинної інвалідності. Травматизм, як причина інвалідності дитячого та дорослого населення. Інвалідність серед дитячого та дорослого населення. Регіональні особливості та динаміка показників інвалідності.</p>	2
24	<p>Комплексна оцінка здоров'я населення.</p> <p>Показники здоров'я населення. Основні джерела інформації при вивченні здоров'я населення. Критерії та групи здоров'я. Комплексна оцінка індивідуального здоров'я. Оцінка якості життя. Комплексна оцінка здоров'я населення. Інтегральні показники комплексної оцінки здоров'я населення: коефіцієнт життєстійкості населення; індекс людського розвитку. Показники системи оцінки здоров'я населення BOOЗ (Summary Measures of Population Health): показник очікуваної тривалості життя, відкоригований на інвалідність – DALE (disability-adjusted life expectancy); показник очікуваної тривалості життя, відкоригований на здоров'я – HALE (health-adjusted life expectancy).</p>	2
25	<p>Методологія аналізу причин соціальної нерівності щодо здоров'я та його охорони.</p> <p>Перешкоди на шляху забезпечення необхідних умов для підтримки індивідуального здоров'я. Соціальна нерівність як причина незадовільного доступу до медичної допомоги та соціальної підтримки. Аналіз причин соціальної нерівності щодо здоров'я та його охорони. Шляхи поліпшення стану здоров'я усіх прошарків населення.</p>	2
26	<p>Інформаційно-роз'яснювальна діяльність (адвокація) як складова частіна медичної профілактики.</p> <p>Інформування суспільства, осіб, які приймають рішення, політиків про існуючі і потенційні загрози для здоров'я, проблеми зі здоров'ям, пореби в профілактичних заходах. Мистецтво і техніка інформування, впливу та мотивування людей, закладів, аудиторій стосовно важливих питань детермінант здоров'я. Завдання та зміст роботи центрів громадського здоров'я, їх структурних</p>	2

	підрозділів, взаємодія з іншими закладами охорони здоров'я. Розробка профілактичних стратегій щодо захисту і зміцнення здоров'я, зменшення негативного впливу детермінант на стан здоров'я населення. Профілактичні програми і стратегії профілактики захворювань.	
27	Промоція здоров'я. Види, форми та методи. Методи та засоби медико-гігієнічного навчання та виховання населення, їх особливості в різних закладах охорони здоров'я. Визначення понять «промоція здоров'я», «здоровий спосіб життя», «профілактика». Види профілактики. Значення формування здорового способу життя для збереження та зміцнення здоров'я населення. Провідні чинники способу життя, які впливають на стан здоров'я населення. Напрями формування здорового способу життя. Розробка анкет для вивчення чинників, що впливають на стан здоров'я населення. Складання плану лекцій.	2
28	Комунікація та соціальна мобілізація в інтересах здоров'я. Прес-релізи та зв'язок із засобами масової інформації. Значення комунікації в питаннях збереження і зміцнення здоров'я. Форми комунікацій. Комунікаційні канали. Значення зв'язків із громадськістю та засобами масової інформації. Проблеми та можливі помилки. Прес-реліз в громадському здоров'ї – важлива форма донесення медичної інформації до широкого загалу: правила складання та використання.	2
29	Підсумковий контроль	2
Усього годин		30
Блок 4. Організація охорони здоров'я		
1	Організація надання первинної медичної допомоги населенню.	2
2	Організація позалікарняної (спеціалізованої та вузькоспеціалізованої) медичної допомоги населенню.	2
3	Організація стаціонарної медичної допомоги населенню.	2
4	Організація та зміст роботи закладів системи охорони материнства та дитинства.	2
5	Аналіз діяльності служби екстреної (швидкої) медичної допомоги.	2
6	Методика проведення експертних оцінок якості медичної допомоги населенню.	2
7	Організація медичної експертизи втрати працездатності.	2
8	Управління охороною здоров'я. Методика прийняття управлінських рішень. Управління персоналом.	2
9	Підсумкова контрольна робота за блоком	2
Усього годин		18
Блок 5. Економіка охорони здоров'я		
1	Заклад охорони здоров'я як суб'єкт господарювання. Основи підприємницької діяльності.	2
2	Особливості формування ринкових відносин в системі охорони здоров'я та маркетингова діяльність медичних закладів.	2
3	Методики раціонального використання ресурсного потенціалу медичного підприємства.	2
4	Системи фінансування закладів охорони здоров'я. Економічна оцінка ефективності інвестиційних проектів.	2
5	Методи ціноутворення та регулювання цін в системі охорони здоров'я.	2
6	Економічний аналіз та методи економічної оцінки в сфері охорони здоров'я.	2
7	Сучасні методи економічного аналізу в системі охорони здоров'я.	2
8	Методика проведення фінансового аналізу господарської діяльності медичного закладу.	2

9	Підсумкова контрольна робота за блоком	4
Усього годин		20

4.3. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Блок 1. Історія медицини		
1	Історія медицини, як наука і предмет викладання. Медицина	2
2	Медицина стародавнього світу (V тис. до н.е. – V ст. н.е.)	2
3	Видатний вчений Стародавньої Греції – Гіппократ. Значення праць Галена	2
4	Світова медицина епохи середньовіччя арабських халіфів.	2
5	Медицина раннього і розвинутого середньовіччя	2
6	Медицина на українських землях у стародавні часи (IV тис. до н.е. – VIII ст.	2
7	Медицина України-Руси за доби середньовіччя (IX – XVII т.)	2
8	Світова медицина Нового часу	2
9	Світова і українська медицина у XIX – XX ст.	2
10	Медицина і охорона здоров'я в Україні і Новітнього періоду	2
11	Історія медицини регіону і навчального закладу	2
12	Міжнародне співробітництво в галузі охорони здоров'я	3
13	Традиційна медицина народів світу. Медицина народів Американського	3
14	Нобелівські лауреати в галузі медицини початку ХХІ століття	2
Усього годин		30
Блок 2. Біостатистика*		
	Підготовка до практичних занять – теоретична підготовка до опрацювання практичних навичок.	12
	Виконання СРС за обраною темою.	4
	Підготовка до підсумкового контролю.	4
Усього годин		20
Блок 3. Громадське здоров'я		
1	Аналіз складу населення за віком, статтю, місцем проживання	1
2	Старіння населення. Аналіз показників СОРЖ та демографічного навантаження.	1
3	Життя як цінність. Ставлення до смерті та помирання як моральна проблема.	1
4	Методика вивчення та оцінка показників захворюваності з тимчасовою втратою працездатності.	1
5	Аналіз показників фізичного розвитку.	1
6	Забезпечення стратегічного керівництва в інтересах здоров'я і благополуччя.	1
7	Екологічне громадське здоров'я. Забезпечення захисту здоров'я населення, у т.ч. безпеки довкілля, праці, харчових продуктів тощо.	1
8	Надзвичайні ситуації у сфері громадського здоров'я. Біотероризм.	1
9	Стреси і конфлікти. Механізми захисту людей від дій стресу.	1
10	Моральні-етичні та правові аспекти втручання в охороні здоров'я.	1
11	Скринінгові програми раннього виявлення хвороб та чинників ризику.	1

12	Інформатизація громадського здоров'я. Медичні інформаційні системи в світі та в Україні.	1
13	Візуалізація й ефективне представлення даних про здоров'я. Поширення і використання результатів.	1
	Виконання СРС за обраною темою.	2
	Підготовка до підсумкового контролю.	2
Усього годин		15
Блок 4. Організація охорони здоров'я		
1	Система охорони здоров'я.	2
2	Реформування охорони здоров'я в Україні.	2
3	Медико-соціальне забезпечення населення літнього віку.	2
4	Паліативна та хоспісна допомога.	2
5	Охорона психічного здоров'я.	2
6	Аналіз чинників впливу на діяльність закладів охорони здоров'я.	2
7	Правові засади охорони здоров'я. Медичне страхування.	2
8	Електронне здоров'я.	2
9	Управління охорони здоров'я. Управління персоналом.	2
10	Організація медичної експертизи втрати працездатності	2
Усього годин		20
Блок 5. Економіка охорони здоров'я		
1	Підготовка до практичних занять (теоретична підготовка, опрацювання практичних навичок)	17
Усього годин		17

***Примітка.** За даною програмою в Блоку 1. «Біостатистика» не передбачається самостійне опанування студентами окремих тем.

Індивідуальні завдання

До кожної теми практичного заняття та для теми самостійної роботи передбачено виконання індивідуальної ситуаційної задачі.

Завдання для самостійної роботи

Блок 1. Історія медицини

Теми рефератів

1. Реформування системи охорони здоров'я України на сучасному етапі.
2. Міжнародне співробітництво в області медицини й охорони здоров'я (Всесвітня організація охорони здоров'я, Міжнародна організація Червоного Хреста та Червоного Півмісяця та ін.).
3. Нобелівські лауреати ХХ століття в області медицини й фізіології.
4. Особливості розвитку медицини в Україні в різні періоди Новітньої історії: у період становлення охорони здоров'я (1918-1940 р.); у період Великої Вітчизняної війни (1941- 1945 р.); у післявоєнний період (1945-1965 р.); у період розвиненого соціалізму (1966 - 1990 р.); у період незалежності України (з1991 р. і по теперішній час).
5. Розвиток хірургії в українських університетах. Створення топографічної (хірургічної) анатомії М.І. Піроговим. Становлення військово-польової хірургії. Світові пріоритети українських хірургії.
6. Вчення про цілісність і єдність організму: М.Я. Мудров, І.Є. Дядьковський, С.П. Боткін, Г.А. Захар'їн, П.А. Загорський - засновник першої вітчизняної анатомічної школи. Анатомічний театр в Університеті св. Володимира.

7. Л. Пастер - засновник наукової мікробіології та імунології. Перші антирабійні станції. Пастерівський інститут в Парижі. Розвиток бактеріології. Р. Кох, його дослідження з етіології сибірської виразки, ранових інфекцій, відкриття збудників туберкульозу та холери.

8. Перші клініко-фізіологічні лабораторії. І.П. Павлов - засновник вчення про умовні рефлекси та вищу нервову діяльність. Створення кафедр патологічної анатомії в українських університетах. Становлення патологічної фізіології як науки та предмету викладання. Українська школа патофізіології. Д. Самойлович - засновник вітчизняної епідеміології, чумолог.

9. Історія розвитку медицини у місті Миколаєві.

10. Значення досліджень (Антоні ван Левенгук) і створення клітинної теорії (Матіас Шлейден і Теодор Шванн) для розвитку медичної мікробіології

11. Фізіологія та експериментальна медицина. Експериментальний період. Р. Декарт, А. Галлер, Л. Гальвані, Ф. Мажанді, К. Бернар.

12. Медицина України-Руси за доби середньовіччя (IX – XVII т.). Надання медичної допомоги у Січі. Та у козацьких походах. Успенське ставропігійне братство у Львові та його роль у розвитку медицини України.

13. Медицина епохи Відродження Зародження гуманістичного напрямку. Медична література в епоху Відродження. Популярні посібники з медицини. Диференціація медицини. Становлення анатомії як науки.

14. Історія Арабських халіфатів. Труди Аль-Біруні (973-1048), Мухамед Аль-Хорезмі. Лікувальні школи Бухари, Багдаду, Дамаску, Кордови, Толедо.

15. Медицина епохи Відродження Зародження гуманістичного напрямку. Медична література в епоху Відродження. Популярні посібники медицини.

16. Абу Бакр ар-Рази (Rhazes, 850-923, Багдад); його праці «Всеосяжна книга» і «Про віспі і кору». Абу-л-Касим аз-Захраві (Abulcasis, ок. 936-1013, Кордова); його «Трактат про хірургію і інструментах». Вчення про очні хвороби. Уявлення про кровообіг: Ібн ан-Нафис (XIII в., Дамаск).

17. Абу Алі ібн Сіна (Avicenna, 980-1037). Його праця «Канон медицини» в 5 т. («Al Qanun fi t-Tibb», 1020).

18. І.П. Павлов - основоположник вчення про умовні рефлекси і вищої нервової діяльності. Нобелівська премія (1904). Школа І.П. Павлова. «Лист до молоді» (1935).

19. Системи охорони здоров'я (державна, страхова, приватна). Сучасна концепція охорони здоров'я.

20. Відкриття нових лікарських засобів, розробка методів діагностики, лікування і профілактики хвороб.

21. Історія присудження Нобелівських премій в області медицини, фізіології і суміжних з ними наук.

22. Ідея державного охорони здоров'я: Й.П. Франк (Австрія, Росія) і його праця «Система загальної медичної поліції» (1779-1819). Розвиток громадської гігієни в Англії: Дж. Саймон.

Реферат пишеться на одній стороні паперу формату А - 4 "від руки", об'ємом 10 - 14 аркушів із зазначенням першоджерел (не менше трьох), без урахування титульного аркуша, на якому вказується:

- назва навчального закладу
- назва кафедри
- тема реферату
- виконавець
- викладач

Максимальна оцінка реферату складає 5 балів, за умови, що студентом виконані вимоги до оформлення реферату. Існує план реферату. Тема, та питання плану повністю розкриті, написані зрозуміло та логічно. Реферат пишеться державною мовою.

Приклади тестових завдань для розв'язування на заняттях

Завдання №1

1. **Сучасна медицина це:**
 - A. Система наукових знань про здоров'я
 - B. розвиток природних наук
 - C. Якість лікувальних засобів
 - D. Розвиток філософії
 - E. Розвиток техніки
2. **Історію медицини поділяють на:**
 - A. Соціальну
 - B. Економічну
 - C. Загальну, спеціальну
 - D. Стародавню
 - E. Суспільну
3. **Розвиток гончарного ремесла дав:**
 - A. Готувати і зберігати їжу
 - B. Заготовляти ліки
 - C. Займатися скот оводом
 - D. Спостерігати за дією трав
 - E. Вживати ліки
4. **Лікарні медицини Індії:**
 - A. Гален
 - B. Гіппократ
 - C. Чарака, Сушрута
 - D. Арістотель
 - E. Діоксорид

Блок 2. Біостатистика

Для виконання СРС пропонується одна тема: «Втілення доказової медицини в клінічну практику (на прикладі окремої клінічної дисципліни)» або пропонується виконання невеличкої науково-дослідної роботи з будь-якої галузі медицини (анатомія, терапія, гігієна, фармакологія тощо) та представлення її результатів у вигляді СРС.

Блок 3. Громадське здоров'я

*Індивідуальні завдання для виконання СРС**

1. Материнська смертність як важливий показник здоров'я населення: основні причини та тенденції в Україні.
2. Сучасна характеристика інфекційної захворюваності населення України: основні тенденції та проблеми. ВІЛ і СНІД в Україні: сучасна ситуація, шляхи подолання проблем.
3. Надзвичайні ситуації у сфері громадського здоров'я. Біотероризм.
4. Аналіз динаміки захворюваності на туберкульоз населення в Україні: основні тенденції та проблеми.
5. Сучасна характеристика захворюваності населення України на хвороби системи кровообігу: причини та наслідки сучасних тенденцій.
6. Сучасна характеристика захворюваності населення України на злоякісні новоутворення: причини та наслідки сучасних тенденцій.
7. Вживання тютюну, алкоголю та наркотиків – соціальна та медична проблема суспільства: ситуація в Україні та шляхи її вирішення.

8. Аналіз динаміки захворюваності населення на цукровий діабет в Україні: основні тенденції та проблеми.

9. Аналіз динаміки показників травматизму в Україні та країнах світу. Особливості та види травматизація дитячого та дорослого населення.

10. Стан здоров'я населення, що постраждало внаслідок аварії на ЧАЕС – сучасні тенденції.

11. Профілактика та міжсекторальне співробітництво в системі громадського здоров'я.

12. Характеристика способу життя людини та його складових. Вплив способу життя, поведінкових чинників ризику на здоров'я населення України.

13. Характеристика стану довкілля та його складових. Вплив чинників довкілля на здоров'я населення України. Екологічне громадське здоров'я.

14. Промоція здоров'я. Інформаційно-роз'яснювальна діяльність (адвокація) як складова частина медичної профілактики.

15. 7 квітня – Всесвітній день здоров'я: гасло поточного року, заходи, що проводяться на відзначення Всесвітнього дня здоров'я в світі та Україні.

***Примітка.** Виконання СРС передбачає підготовку презентації на дану тему з обов'язковим виступом (захистом роботи) на практичному занятті.

Блок 4. Організація охорони здоров'я

1. Спеціалізовані диспансери в Україні: діяльність та перспективи розвитку.

2. Перинатальні центри – нова форма охорони здоров'я матері та дитини. Причини та наслідки впровадження.

3. Проблема безпліддя в Україні. Центри репродуктивного здоров'я. Проблема екстракорпорального запліднення.

4. Будинки дитини як заклади медико-соціального захисту: проблеми та перспективи розвитку.

5. Спеціалізовані заклади для осіб похилого віку (геріатрична служба): сьогодення та перспективи розвитку.

6. Розвиток паліативної допомоги в Україні. Хоспіси: проблеми та перспективи розвитку.

7. Розвиток страхової медицини в Україні. Історія та сучасність.

8. Санаторно-курортна служба в Україні: мережа закладів, їх діяльність та перспективи розвитку.

9. Фінансування системи охорони здоров'я в Україні та за кордоном: проблеми, реформування.

10. Медична освіта в Україні. Система підвищення кваліфікації лікарів: заклади, атестація, категорії.

11. Кадрове забезпечення системи охорони здоров'я в Україні.

12. Фармацевтична галузь в Україні: мережа закладів, діяльність та перспективи розвитку.

13. Електронне здоров'я. Структура, ресурси, послуги.

14. Медична наука в Україні: мережа науково-дослідних закладів, наукові ступені в медицині, Національна академія медичних наук України.

15. Критерії медичної та соціальної ефективності діяльності медичних закладів в різних країнах світу (на прикладі окремої країни).

Блок 5. Економіка охорони здоров'я

Виконання самостійної роботи передбачає підготовку студентами бізнес-плану діяльності приватного або комунального медичного підприємства.

4.4. Забезпечення освітнього процесу

1. Словесні методи: лекція, бесіда, розповідь, пояснення, робота з літературою.

2. Наочні методи: ілюстрування, демонстрування, спостереження.
3. Практичні методи: ситуаційні задачі, самостійна робота, пошуково-дослідницька робота.
4. Інтерактивні методи: дискусія, робота в малих групах, мозковий штурм, кейс-метод, ділова гра.
5. Залікові та екзаменаційні білети.

5. Підсумковий контроль

Блок 1. Історія медицини

Перелік контрольних питань підсумкового контролю

1. Історія медицини як наука і предмет викладання.
2. Мета, завдання, методи вивчення історії медицини.
3. Періодизація й хронологія всесвітньої історії.
4. Історичні джерела, використані для вивчення історії медицини.
5. Проблема реконструкції первісної історії.
6. Сфера лікарських засобів і прийомів емпіричного лікування. Хірургічна техніка. Хірургічна інструкція.
7. Раціональні способи колективного лікування.
8. Виготовлення інструментів для лікування.
9. Розвиток гігієнічних навичок.
10. Зародження релігійних вірувань.
11. Медицина народів середньовічного Сходу.
12. Медицина у Візантійській імперії.
13. Медицина епохи Відродження.
14. Медична література в епоху Відродження.
15. Диференціація медицини. Становлення анатомії як науки.
16. Медицина Арабських халіфатів. Праці Аль-Боруні, Мухаммед Аль Хоризмі.
17. Лікувальні школи Бухари, Багдаду, Дамаску, Кордови, Таледо.
18. Роль учених в історії медицини. Разета Ібн-Сіна.
19. Медицина народів Середньовічного Сходу.
20. Медицина в Візантійській імперії.
21. Медицина народів середньовічної Західної Європи.
22. Медицина середньовічної Русі.
23. Медицина середньовічного Китаю.
24. Медицина на українських землях у стародавні часи (IV тис. до н.е. – VIII ст. н.е.).
25. Медицина України – Русі за доби середньовіччя (IX – XVIII ст.).
26. Народ як носій медичних знань. Народна медицина.
27. Надання медичної допомоги у Січі та у козацьких походах.
28. Успенське Ставропігійське братство у Львові.
29. Великі природничо-наукові відкриття XVIII ст. – XIX ст. і їхнє значення для розвитку медицини.
30. Емпіричний період. Епідемії холери, тифу, чуми.
31. Значення введення мікроскопічних досліджень і створення клінічної теорії для розвитку медичної мікробіології.
32. Експериментальний період. Диференціація мікробіології.
33. Фізіологія та експериментальна медицина.
34. Запровадження клінічного викладання.
35. Запровадження термометрії в клінічній практиці.
36. Відкриття перкусії та аускультатії.
37. Впровадження лабораторної та функціональної діагностики.
38. Світова і українська медицина в XIX – XX ст.

39. Перші клініко-фізіологічні лабораторії.
40. Становлення патологічної анатомії та патологічної фізіології.
41. Д. Самойлович – засновник вітчизняної епідеміології.
42. Розвиток хірургії в українських університетах.
43. Створення топографічної анатомії.
44. Становлення військово-польової хірургії.
45. Міжнародне співробітництво в області медицини й охорони здоров'я.
46. Нобелівські лауреати ХХ століття в області медицини й фізіології.
47. Особливості розвитку медицини в Україні у період становлення охорони здоров'я (1918 – 1990 рр.).
48. Розвиток медицини в Україні у період Великої Вітчизняної війни (1941-1945 рр.)
49. Медицина України у післявоєнний період (1945-1965 рр.)
50. Медицина України у період розвинутого соціалізму (1966 – 1990 рр.)
51. Медицина незалежної України (1991 – теперішній час).

Підсумковий контроль проводиться у формі диференційованого заліку з оцінкою відповіді студента на питання залікового білету. Білет має чотири питання максимальною вагою 20 балів кожне. Максимальна сума балів диференційованого заліку – 80, мінімальна – 50.

«0» варіант залікового білету

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Рівень вищої освіти – магістр
Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»
Спеціальність 222 «Медицина»
Навчальна дисципліна
«Соціальна медицина, громадське здоров'я, історія медицини»

Варіант № 0

1. Історія медицини як наука й предмет викладання. Її мета, завдання, метод вивчення. (Максимальна кількість балів – 20).
2. Медицина епохи Відродження. (Максимальна кількість балів – 20).
3. Розвиток хірургії в древньоукраїнських університетах. (Максимальна кількість балів – 20).
4. Особливості розвитку медицини в Україні в різні періоди Новітньої історії. (Максимальна кількість балів – 20).

Затверджено на засіданні кафедри гігієни, соціальної медицини, громадського здоров'я та медичної інформатики. Протокол № ___ від _____ 2021 р.

Завідувач кафедри

професор Зюзін В.О.

Екзаменатор

професор Зюзін В.О.

Блок 2. Біостатистика

Перелік контрольних питань підсумкового контролю

1. Теорія та поняття статистичного спостереження, етапи його проведення.
2. Дизайн клінічних та епідеміологічних досліджень.
3. Джерела статистичної інформації.
4. Групування статистичних даних.
5. Статистичні таблиці, їх характеристика, види, правила побудови.
6. Вибіркове спостереження як джерело статистичної інформації.

7. Види статистичного спостереження за часом та повнотою обліку.
8. Методи збирання статистичного матеріалу.
9. Абсолютні дані. Види відносних величин.
10. Графічні методи аналізу даних. Види діаграм, правила їх побудови.
11. Середні величини в клінічних та епідеміологічних дослідженнях, їх види, значення, методи розрахунку.
12. Поняття варіації, її значення. Мінливість параметрів сукупності, методи оцінки.
13. Оцінка вірогідності результатів дослідження. Параметричний критерій оцінки вірогідності Ст'юдента.
14. Обґрунтування «випадків використання непараметричних методів оцінки вірогідності. Поняття про пов'язані та незалежні сукупності.
15. Функціональний та кореляційний зв'язок. Види коефіцієнтів кореляції.
16. Регресійний аналіз, коефіцієнт регресії, рівняння регресії.
17. Методи стандартизації, етапи прямого методу стандартизації.
18. Основні правила побудови та аналізу динамічних рядів. Методи вирівнювання динамічних рядів, поняття про екстраполяцію та інтерполяцію.
19. Поняття про ризик в епідеміологічних дослідженнях. Основні фактори ризику, що впливають на здоров'я.
20. Показники ризику, показник відношення шансів, методика розрахунку та оцінки.
21. Основні принципи та положення клінічної епідеміології. Ієрархія доказовості клінічних досліджень.
22. Поняття про нульову гіпотезу. Перевірка статистичної гіпотези. Похибки першого та другого роду.
23. Скринінг. Основні характеристики скринінгових тестів. Специфічність та чутливість скринінгового тесту.
24. Емпіричні та експериментальні епідеміологічні дослідження. «Золотий стандарт» досліджень.
25. Доказова медицина. Історія, основні положення, принципи, області застосування.
26. Типи даних. Поняття про шкали вимірювання.
27. Поняття про систематичні огляди та мета-аналіз.
28. Предмет і завдання медичної статистики. Організація служби медичної статистики в Україні. Електронний документообіг.
29. Завдання інформаційно-аналітичного відділу закладу охорони здоров'я. Поняття про облікову та звітну документацію.
30. Основи підготовки наукової публікації.

Блок 3. Громадське здоров'я

Підсумковий контроль

1. Громадське здоров'я, функції та послуги.
2. Цільові підходи до визначення поняття «здоров'я». Показники здоров'я населення. Тягар хвороб.
3. Провідні групи чинників, що впливають на здоров'я населення, їх класифікація. Епіднагляд та оцінка стану здоров'я і благополуччя населення.
4. Предмет і зміст демографії, значення демографічних даних для практики охорони здоров'я. Джерела інформації, основні показники,
5. Народжуваність, показники в Україні. Чинники, що впливають на рівень народжуваності.
6. Смертність. Методика обчислення загального та спеціальних показників. Особливості та причини смертності в різних групах населення. Смертність немовлят. Провідні причини, чинники, які впливають на її формування. Медико-соціальні аспекти зниження смертності немовлят.

7. Середня очікувана тривалість життя (СОТЖ), взаємозв'язок з індексом розвитку людського потенціалу (ІРЛП). Тенденції динаміки СОТЖ у різних регіонах світу, окремих країні і в Україні. Врахування впливу «тягаря хвороб» на СОТЖ.
8. Захворюваність, її медико-соціальне значення. Методи вивчення, їх переваги та можливості. Міжнародна статистична класифікація хвороб, травм і причин смерті, принципи її побудови та значення.
9. Загальна захворюваність, джерела вивчення. Показники загальної захворюваності, особливості серед сільського та міського населення.
10. Професійна захворюваність: доцільність спеціального обліку, основні показники.
11. Захворюваність на найважливіші соціально значущі захворювання: перелік нозологічних форм, основні показники.
12. Госпіталізована захворюваність: поняття, основні показники.
13. Захворюваність з тимчасовою втратою працездатності, основні показники.
14. Поняття про типи патології населення. Їх характеристика. Провідні неінфекційні захворювання: хвороби системи кровообігу, злоякісні новоутворення, діабет, хронічні прояви хвороби легень, їх медико-соціальне значення.
15. Провідні чинники ризику неінфекційних захворювань: вживання тютюну, алкоголю, низька фізична активність, нераціональне харчування, метаболічні чинники ризику.
16. Туберкульоз як медико-соціальна проблема.
17. ВІЛ-інфекція/СНІД як медико-соціальна проблема.
18. Травматизм – медико-соціальне значення.
19. Фізичний розвиток. Критерії для вивчення біологічного та морфо-функціонального розвитку. Сучасні тенденції показників фізичного розвитку.
20. Інвалідність: основні причини інвалідності, групи інвалідності, чинники, що на неї впливають. Визначення та оцінка показників інвалідності.
21. Міжнародне здоров'я. Біотероризм.
22. Нерівність в здоров'ї населення та його охороні. Виявлення та скорочення.
23. Екологічне громадське здоров'я. Забезпечення захисту здоров'я населення, у т.ч. безпечного довкілля, праці, харчових продуктів.
24. Профілактика та міжсекторальне співробітництво в системі громадського здоров'я. Види профілактики. профілактичні програми в охороні здоров'я, Скринінг.
25. Промоція здоров'я. Інформаційно-роз'яснювальна діяльність (адвокація) як складова частина медичної профілактики.
26. Комунікація та соціальна мобілізація в інтересах здоров'я.
27. Характеристика та зміст роботи центрів громадського здоров'я, їх структурних підрозділів, профілактики та формування здорового способу життя, взаємодія з іншими закладами охорони здоров'я.
28. Морально-етичні аспекти втручання в охороні здоров'я.
29. Інформатизація громадського здоров'я. Медичні інформаційні системи.
30. Забезпечення стратегічного керівництва в інтересах здоров'я і благополуччя.

«0» варіант екзаменаційного білету

Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Освітньо-кваліфікаційний рівень – магістр

Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»

Спеціальність 222 «Медицина»

Навчальна дисципліна

«Соціальна медицина, громадське здоров'я, історія медицини»

Варіант № 0

1. Теорія та поняття статистичного спостереження, етапи його проведення. (Максимальна кількість балів – 20).
2. Скринінг. Основні характеристики скринінгових тестів. Специфічність та чутливість скринінгового тесту. (Максимальна кількість балів – 20).
3. Громадське здоров'я, функції та послуги. (Максимальна кількість балів – 20).
4. Народжуваність, показники в Україні. Чинники, що впливають на рівень народжуваності. (Максимальна кількість балів – 20).

Затверджено на засіданні кафедри гігієни, соціальної медицини, громадського здоров'я та медичної інформатики. Протокол № ____ від _____ 2021 р.

Завідувач кафедри

професор Зюзін В.О.

Екзаменатор

професор Зюзін В.О.

Блок 4. Організація охорони здоров'я

Підсумковий контроль

1. Основні принципи охорони здоров'я в Україні. Правові засади охорони здоров'я.
2. Системи охорони здоров'я: цілі, функції. Типи систем охорони здоров'я, характеристики, переваги та недоліки.
3. Реформи в системі охорони здоров'я України: реформи в наданні послуг, фінансуванні, кадровому забезпеченні та управлінні охороною здоров'я.
4. Організаційні принципи медичної допомоги. Види медичної допомоги та заклади, що її надають.
5. Визначення поняття «первинна медична допомога» (ПМД). Основні принципи ПМД на засадах сімейної медицини. Центри первинної медичної допомоги.
6. Характеристика існуючих організаційних моделей роботи сімейних лікарів. Можливі організаційні моделі сімейної медицини в Україні.
7. Завдання та зміст роботи сімейного лікаря, співпраця з різними закладами охорони здоров'я, із соціальними службами. Роль центрів первинної медичної допомоги у медичному забезпеченні населення.
8. Організація позалікарняної (спеціалізованої та вузькоспеціалізованої) медичної допомоги населенню.
9. Зміст вторинної (спеціалізованої) та третинної (вузькоспеціалізованої, високотехнологічної, висококваліфікованої) стаціонарної медичної допомоги. Заклади, що надають стаціонарну допомогу,
10. Заходи щодо раціонального використання ліжкового фонду. Роль наступності між позадікарняними та лікарняними закладами.
11. Значення стаціонарозамінної допомоги. Її організаційні форми. Функції та структура денного стаціонару.
12. Облік роботи стаціонарів, методика визначення та аналіз показників їх діяльності.
13. Особливості медичного забезпечення сільського населення; чинники, що на нього впливають.
14. Госпітальний округ: принцип створення та характеристика закладів.
15. Екстрена медична допомога: система, принципи, завдання, показники діяльності закладів. Організація екстренної медичної допомоги в сільській місцевості.
16. Центри екстреної медичної допомоги та медицини катастроф. Лікарня та станції швидкої медичної допомоги, основні завдання та функції.
17. Лікувально-профілактичні заклади з надання акушерсько-гінекологічної допомоги, особливості їх формування в умовах міської та сільської місцевостей; організація та зміст

їх діяльності.

18. Експертна оцінка організаційних елементів медичного забезпечення вагітних і жінок з гінекологічними захворюваннями.

19. Перинатальний центр. Пологовий будинок. Жіноча консультація. Завдання, зміст роботи, структура, показники діяльності, особливості взаємодії між собою та закладами, що надають первинну медичну допомогу.

20. Заклади, що надають медичну допомогу дітям, їх структура та функції. Основні розділи роботи педіатра, сімейного лікаря. Організація спеціалізованої медичної допомоги дітям.

21. Організація медичної експертизи втрати працездатності. Види тимчасової непрацездатності, особливості проведення експертизи при окремих видах непрацездатності. Завдання лікуючих лікарів та ЛКК при проведенні експертизи тимчасової втрати працездатності.

22. Організація експертизи стійкої втрати працездатності. Види інвалідності. Медико-соціальні експертні комісії (МСЕК), їх види, функції.

23. Складові частини якості: структурна якість; якість технологій; якість результатів. Показники якості та ефективності медичної допомоги. Застосування клінічних протоколів та медичних стандартів.

24. Чинники, що впливають на ефективність діяльності закладів охорони здоров'я: Основні підходи до розробки заходів з покращення надання медичної допомоги.

25. Медико-соціальне забезпечення населення літнього віку. Паліативна та хоспісна допомога, принципи організації.

26. Поняття «медичне страхування». Особливості реалізації обов'язкового та добровільного медичного страхування. Проблеми впровадження страхової медицини в Україні.

27. Сутність науки управління, її предмет. Принципи управління. Складові частини процесу управління. Управлінське рішення.

28. Обізнаність щодо психічного здоров'я у суспільстві. Організація охорони психічного здоров'я на рівні первинної медичної допомоги, профілактичні та реабілітаційні заходи.

29. Електронне здоров'я. Структура, ресурси; послуги.

30. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). Мета та історія створення, завдання. Значення діяльності ВООЗ для країн світу та України.

Блок 5. Економіка охорони здоров'я

Підсумковий контроль

1. Предмет, методи, мета, основні завдання економіки охорони здоров'я.
2. Специфіка та механізм дії економічних законів в сфері охорони здоров'я.
3. Здоров'я, як медико-соціальна, економічна категорія та особлива споживча вартість.
4. Сутність та методологія планування діяльності в системі охорони здоров'я.
5. Закономірності формування, функціонування та особливості ринку послуг та товарів охорони здоров'я.
6. Організаційно-економічні та правові методи регулювання ринку послуг охорони здоров'я.
7. Сутність, головні принципи та функції маркетингу медичних послуг.
8. Складові маркетингової діяльності медичного закладу.
9. Етапи комплексного маркетингового дослідження ринку медичних послуг.
10. Економічна сутність підприємництва в охороні здоров'я.
11. Організаційно-правові форми підприємницької діяльності, їх порівняльна характеристика.
12. Державна реєстрація, ліцензування та акредитація закладів охорони здоров'я.
13. Фінансові моделі управління капіталом (лізинг, факторинг).

14. Бізнес-план як інструмент регулювання підприємницької діяльності.
15. Основні фінансові моделі систем охорони здоров'я.
16. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення України.
17. Основи медичного страхування, обов'язкове та добровільне медичне страхування.
18. Оплата медичних послуг і вимоги до постачальників медичних послуг.
19. Порівняльна характеристика методів оплати первинної медико-санітарної допомоги.
20. Порівняльна характеристика методів оплати вторинної та третинної медичної допомоги.
21. Принципи формування оплати праці медичних працівників у нових економічних умовах,
22. Особливості формування та регулювання цін в галузі охорони здоров'я.
23. Розробка цінової стратегії в сфері охорони здоров'я.
24. Суть і порівняльна характеристика методів економічного аналізу з метою прийняття управлінських рішень.
25. Економічна оцінка медичних програм, новітніх методів лікування.
26. Методологія оцінки раціональності витрат на лікарські засоби.
27. Аналіз використання основних засобів, ліжкового фонду.
28. Аналіз використання медичної техніки, трудових ресурсів.
29. Фінансовий стан медичного підприємства та механізм його оцінки.
30. Основні показники результативності фінансової діяльності медичних підприємств.

«0» варіант залікового білету

Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Освітньо-кваліфікаційний рівень – магістр

Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»

Спеціальність 222 «Медицина»

Навчальна дисципліна

«Соціальна медицина, громадське здоров'я, історія медицини»

Варіант № 0

5. Основні принципи охорони здоров'я в Україні. Правові засади охорони здоров'я. (Максимальна кількість балів – 20).
6. Госпітальний округ: принцип створення та характеристика закладів. (Максимальна кількість балів – 20).
7. Основні завдання економіки охорони здоров'я. (Максимальна кількість балів – 20).
8. Основні фінансові моделі системи охорони здоров'я. (Максимальна кількість балів – 20).

Затверджено на засіданні кафедри гігієни, соціальної медицини, громадського здоров'я та медичної інформатики. Протокол № ___ від _____ 2021 р

Завідувач кафедри

професор Зюзін В.О.

Екзаменатор

професор Зюзін В.О.

Приклад тестів та ситуаційних задач

1. Основні підрозділи міської лікарні:

- а) профілакторій;
- б) адміністративно-господарська частина;
- в) диспансер;

- г) стаціонар;
- д) поліклініка.

2. Основні розділи роботи сімейного лікаря:

- а) лікування хворих;
- б) працевлаштування хворих;
- в) проведенн профілактичних заходів;
- г) участь в роботі МСЕК;
- д) протиепідемічні роботи;
- е) лікувально-профілактична допомога за місцем роботи;
- ж) проведення профілактичних щеплень;
- з) організаційно-методична робота.

3. Медико-соціальні чинники, що впливають на організацію медичного забезпечення сільського населення:

- а) рівень захворюваності та інвалідності;
- б) спосіб життя;
- в) принципи фінансування охорони здоров'я;
- г) ступінь розвитку соціальних служб.

4. Складові частини первинної медико-санітарної допомоги (ПМСД):

- а) лікувальна допомога на засадах сімейної медицини;
- б) санітарно-оздоровчі заходи;
- в) загально-освітні заходи;
- г) психологічна підтримка.

5. Види медичної експертизи:

- а) медико-соціальна експертиза втрат працездатності;
- б) етико-діагностична;
- в) судово-медична та судово-психіатрична;
- г) часткова;
- д) військово-лікарська;
- е) змішана;
- ж) патолого-аналітична.

Задача № 1

Вкажіть, який документ оформляється в жіночій консультації для вагітної у зв'язку з шкідливими умовами виробництва.

Задача № 2

Рівень летальності у хірургічному відділенні лікарні № 1 становив 1,8 %, у лікарні № 2 – 2,4 %. Стандартизовані за видами оперативних втручань показники відповідно дорівнювали 2,3 % і 1,9 %. У якій лікарні рівень летальності вищий?

6. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

Методи контролю

- Опитування (перевірка теоретичних знань та практичних навичок).
- Тестовий контроль.
- Написання огляду наукової літератури (рефератів), виконання індивідуальних завдань, їх захист.

Поточний контроль здійснюється на кожному практичному занятті відповідно до конкретних цілей теми заняття, а також з тих тем, які студент опрацьовує самостійно та вони не входять до структури практичного заняття. Рекомендується застосовувати види об'єктивного (стандартизованого) контролю теоретичної та практичної підготовки студентів.

Підсумковий контроль здійснюється у вигляді **підсумкової контрольної роботи (ПКР)** по завершенню вивчення блоку на останніх, контрольних, практичних заняттях за блоком. До ПКР допускаються студенти, які виконали усі види робіт, передбачені робочою навчальною програмою, та при вивченні блоку набрали кількість балів, не меншу за мінімальну – **40 балів**. Максимальна кількість балів за поточну навчальну діяльність (ПНД) – **80**.

Форма проведення підсумкового контролю має бути стандартизованою та включати контроль теоретичної та практичної підготовки.

Під час ПКР студент може максимально отримати **40 балів**. ПКР вважається зарахованою, якщо студент отримав **не менше 30 балів**.

Після 6-го семестру проводиться також підсумковий контроль у вигляді заліку, після 7-го семестру - у формі екзамену (за 6-й та 7-й семестри).

Максимальна кількість балів на заліку та екзамені складає **80 балів**. Залік (екзамен) вважається складеним, якщо студент набрав **не менше 50 балів**. Розподіл балів на заліку та екзамені – див. вище у прикладах залікових та екзаменаційного білетів.

Розподіл балів, які отримують студенти

Кількість балів, що присвоюється студентам при засвоєнні блоку, складає 120-200 балів, у тому числі за ПНД – 40-80 балів, за ПКР – 30-40 балів, на заліку та екзамені – 50-80 балів.

Відповідно, у блоках 1 та 2 студент може отримати на практичному занятті (тобто за одну тему) від 2,5 до 5 балів (табл.).

Самостійна робота оцінюється у блоці 1 від 5 до 10 балів, у блоці 2 – від 7,5 до 15 балів (див. табл.).

Оцінка успішності студента

Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів	
	Блок 1 (III курс, 6-й семестр)	Блок 2 (IV курс, 7-й семестр)
Тема 1	5	5
Тема 2	5	5
Тема 3	5	5
Тема 4	5	5
Тема 5	5	5
Тема 6	5	5
Тема 7	5	5
Тема 8	5	5
Тема 9	5	5
Тема 10	5	5
Тема 11	5	5
Тема 12	5	5
Тема 13	5	5
Тема 14	5	-
Самостійна робота	10	15
Разом за ПНД	80	80

Підсумкова контрольна робота	40	40
Разом за ПНД та ПКР	120	120
Залік, екзамен	Залік 80	Іспит 80
Усього сума балів за семестр	200	200

Критерії оцінювання знань

Оцінкою 5 балів за тему у 6-му та 7-му семестрах, 38–40 балів на ПКР та 71-80 балів на заліку та іспиті (А за шкалою ECTS та 5 за національною шкалою) відповідь студента оцінюється, якщо вона демонструє глибокі знання всіх теоретичних положень і вміння застосовувати теоретичний матеріал для практичного аналізу і не має ніяких неточностей.

Оцінкою 4 бали за тему у 6-му та 7-му семестрах, 35–37 балів на ПКР та 61-70 балів на заліку та іспиті (В та С за шкалою ECTS та 4 за національною шкалою) відповідь оцінюється, якщо вона показує знання всіх теоретичних положень, вміння застосовувати їх практично, але допускаються деякі принципові неточності.

Оцінкою 2,5-3 бали за тему у 6-му та 7-му семестрах, 30-34 бали на ПКР та 50-60 балів на заліку та іспиті (D та E за шкалою ECTS та 3 за національною шкалою) відповідь студента оцінюється за умови, що він знає головні теоретичні положення та може використати їх на практиці.

7. Рекомендовані джерела інформації

7.1. Основні

1. Громадське здоров'я: підручник для студ. вищих мед. навч. закладів. – Вид. 3. – Вінниця: «Нова книга», 2013. – 560 с.
2. Економічний аналіз використання ресурсів в системі охорони здоров'я / В. Д. Парій, Ю. М. Сафонов, Н. М. Захарова та ін. / За загальною редакцією професора В. Д. Парія / Навч. посібн. – Житомир: «Полісся», 2015. – 48 с.
3. Oxford Textbook of Global Public Health, 6 edition. Edited by Rodes Detels. Martin Gulliford, Quarraisha Abdool Karim and Chorh Chuan Tan. – Oxford University Press, 2017. – 1728 p.
4. Medical Statistics at a Glance Text and Workbook. Aviva Petria, Caroline Sabin. – Wiley-Blackwell, 2013. – 288 p.
5. Голяченко О. Історія медицини: посібник / Олександр Голяченко, Ярослав Ганіткевич. – 2-ге вид., допов. – Тернопіль: ТДМУ, 2016. – 326с.
6. Верхратський С.А., Заблудовський П.Ю. Історія медицини: Нав. Посібник. – 4-е вид., випр. і допов. – К.: Вища шк., 1991. – 431 с.: іл.

7.2. Допоміжні

1. Board Review in Preventive Medicine and Public Health. Gregory Schwaid. – ELSEVIER., 2017. – 450 p.
2. Donaldson's Essential Public Health, Fourth Edition. Liam J. Donaldson, Paul Rutter – CRC Press, Taylor&Francis Group, 2017 – 374 p.
3. Jekel's epidemiology, biostatistics, preventive medicine and public health. Fourth edition. David L. Katz, Joann G. Elmore, Dorothea M.G. Wild, Sean C. Lucan. – ELSEVIER., 2014. – 405 p.
4. Oxford Handbook of Public Health Practice, Fourth Edition. Charles Guest, Walter Ricciardi, Ichiro Kawachi, Iain Lang. – Oxford University Press, 2012. – 656 p.
5. Primer of Biostatistics, Seventh Edition. Stanton A. Glantz – McGraw-HillEducation, 2012. – 320 p.
6. Health economics: textbook. – Vinnytsia: Nova Knyga, 2010. – 112 p.

7. Альбом А., Норелл С. Введение в современную эпидемиологию. – Таллинн, 1996. – 122 с.
8. Біостатистика. – К. : Книга плюс; 2009. – 184 с.
9. Власов В. В. Введение в доказательную медицину. – М : Медиа Сфера, 2001. – 392 с.
10. Гаркавенко С. С. Маркетинг: підруч. – К. : Лібра, 2002. – 712 с.
11. Гланц С. Медико-биологическая статистика. – М. : Практика, 1999. – 459 с.
12. Гринхальх Т. Основы доказательной медицины: пер. с англ. – М. : ГЭОТАР-МЕД, 2004. – 240 с.
13. Доклад о состоянии здравоохранения в Европе 2012. Курс на благополучие. – ВОЗ, 2013. – 190 с.
14. Доклад о состоянии здравоохранения в мире 2013 г. – ВОЗ, 2013. – 206 с. (режим доступа: www.who.int/whr/2013/report/ru).
15. Економіка охорони здоров'я: підручник. – Вінниця : Нова Книга, 2010. – 288 с.
16. Епідеміологічні методи вивчення неінфекційних захворювань / В. М. Лехан, Ю. В. Вороненко, О. П. Максименко та ін. – Д. : АРТ-ПРЕС, 2004. – 184 с.
17. Збірник тестових завдань до державних випробувань з гігієни, соціальної медицини, організації та економіки охорони здоров'я, Навч. посібник. – Вінниця : Нова книга, 2012. – 200 с.
18. Здоровье 2020 – основы европейской политики и стратегии для XXI века. – ВОЗ, 2013. – 232 с.
19. Каминская Т. М. Рынок медицинских услуг: опыт теоретико-институционального анализа. – Х. : ИПП «Контраст», 2006. – 296 с.
20. Кэмпбелл Р. Макконел, Стенли Л. Брю. Экономикс: принципы, проблемы и политика. Пер. с англ. 11-го изд. – К. : ХаГар-Демос, 1998. – 785 с.
21. Методи соціальної медицини / під ред. О. М. Очерedyкo, О. Г. Процек. – Вінниця : Тезис, 2007. – 410 с.
22. Мочерный С. В., Некрасова В. В. Основы организации предпринимательской деятельности : учебник для вузов. – М. : «Приор-издат», 2004. – 544 с.
23. Населення України. Демографічний щорічник. – К. : Держкомстат України. (режим доступа: www.ukrstat.gov.ua).
24. Попченко Т. П. Реформування сфери охорони здоров'я в Україні: організаційне, нормативно-правове та фінансово-економічне забезпечення. – К. : НІСД, 2012. – 96 с.
25. Посібник із соціальної медицини та організації охорони здоров'я. – Тернопіль : Укрмедкнига, 2001. – 316 с.
26. Соціальна медицина і організація охорони здоров'я (для студентів стоматологічних факультетів вищих медичних навчальних закладів України IV рівня акредитації). – К. : Книга плюс, 2010. – 328 с.
27. Флегчер Р., Флетчер С, Вагнер Э. Клиническая эпидемиология. Основы доказательной медицины. – М. : Медиа Сфера, 1998. – 352 с.
28. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2016 рік / МОЗ України, ДУ «УІСД МОЗ України». – Київ, 2017. – 516 с.
29. Экономика здравоохранения / И. М. Шейман, С. В. Шишкин, М. Г. Колосницина. – Высшая школа экономики, 2009. – 480 с.
30. Экономика здравоохранения: учебник. – Винница : Новая Книга, 2010. – 144 с.
31. Вілланова А. де. Салернський кодекс здоров'я / Переклад з латинської, передмова і коментарі А. О. Содомори / Арнольд де Вілланова. - Львів: Видво ЛЦБФ «Медицина і право», 2011. – 64 с.

32. Аронов Г.Ю., Пелешук А.П. Легенди і бувальщини київської медицини (люди, факти, події, документи) / Г. Ю. Аронов, А. П. Пелешук. - К.: Століття, 2001. - 302 с.
33. Аронов Г. Ю. та ін. Визначні імена в світовій медицині / Г. Ю. Аронов, О. А. Грандо, М. Б. Мирський та ін.: О. А. Грандо (ред.). - К.: РВА «Тріумф», 2001. - 320 с.
34. Бенюк Н. Історія фармації Галичини (XIII - XX ст.) / Наталя Бенюк. - Львів, 1999. - 215 с.
35. Болтарович З. Є. Українська народна медицина. Історія і практика / З. Є. Болтарович. - К.:Абрис, 1994. - 320 с.
36. Видатні імена у світовій медицині / За ред. О. А. Грандо. - К.: РВА «Тріумф», 2001. - 320 с.
37. Воронцов Д. С., Нікітін В. М., Серков П. М. Нариси з історії фізіології на Україні / Д. С. Воронцов, В. М. Нікітін, П. М. Серков. - К., 1959. - 256 с.
38. Ганіткевич Я. Українські лікарі-вчені першої половини XX століття та їхні наукові школи. Біографічні нариси та бібліографія / Я. Ганіткевич. -- Львів: Вид-во НТШ, 2002. - 542 с.
39. Ганіткевич Я. Історія української медицини в датах та іменах / Я. Ганіткевич. - Львів: Вид-во НТШ, 2004. - 368 с.

7.3. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Всесвітня організація охорони здоров'я. Режим доступу: www.who.int;
2. Европейская база данных «Здоровье для всех» . Режим доступу: www.euro.who.int/ru/home;
3. Кохрейнівський центр доказової медицини. Режим доступу: www.cebm.net;
4. Кохрейнівська бібліотека. Режим доступу: www.cochrane.org;
5. Національна медична бібліотека США. Режим доступу: www.ncbi.nlm.nih.gov/PubMed;
6. Канадський центр доказів в охороні здоров'я. Режим доступу: www.cche.net;
7. Центр контролю та профілактики захворювань. Режим доступу: www.cdc.gov;
8. Центр громадського здоров'я МОЗ України. Режим доступу: www.phc.org.ua;
9. Українська база медико-статистичної інформації «Здоров'я для всіх». Режим доступу: <http://medstat.gov.ua/ukr/news.html?id=203>;
10. Журнал BritishMedical Journal. Режим доступу: www.bmj.com;
11. Журнал Evidence-Based Medicine. Режим доступу: www.evidence-basedmedicine.com.